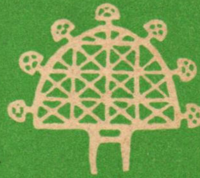
CİLT : 16 NİSAN 1968 SAYI : 191

yeni ufuklar

YENİ UFUKLAR : Aylık Sanat, Düşünce Dergisi. Sahibi : MİHRİNNİSA GÜNYOL. Yazı İşlerini Yöneten : OĞUZ ARIKANLI. Yönetim yeri : Boyacı Ahmet So. Nuribey Han, 208. Çemberlitaş, İst. Tel. : 27 49 74. Yazışma ve Havale adresi : P. K. 1034, Galata - İst. Bu sayıyı hazırlayan : VEDAT GÜNYOL. Yıllık abonesi : 16, altı aylığı : 9 TL. İlân : kapakta santimi 50, sayfalarda 25 TL. Gün Basımevi, İst.

YIL : 1968 YENİ SAYI : 191

UFUKLAR

AYLIK SANAT, DÜŞÜNCE DERGİSİ

Kurucusu :
ORHAN BURİAN

Süleyman Edip Balkır'ın Anıları

Sabahattin Eyuboğlu

Arifiye!
Şöför durdu, Enistitü Mektebi, dedi
Süleyman Edip bey müdürün adı.
Bir yol da burada duralım;
Ellerinde nasır, yüzlerinde nur,
Yarına umutla yürüyenlere
Bir selâm uçuralım.

Orhan Veli
(*Destan Gibi,* 1946.)

Süleyman Edip Balkır'ın *Eski bir Öğretmenin Anıları* diye yayınladığı güzel kitabı okurlarıma, öğrencilerime salık verirken Orhan Veli'nin dizelerinden daha iyi bir giriş bulamazdım. Orhan Veli gibi kimselere yaranmak istememiş, kişiliği ve şairliğiyle çıkarcılığın, gericiliğin karşısına dikilmiş bir insanın bir okula, hele bir müdüre se-

lâm uçurması üstünde durulmaya değer bir olaydır. Bu dizelerde devrimci Türk şiiriyle devrimci Türk eğitimi mutlu bir raslantıyla kucaklaşıyorlar.

Destan Gibi'nin çıktığı 1946 yılı ne yazık ki umutlu yürüyüşlerin birden durakladığı yıl oldu. Orhan Veli'nin uçurduğu selâm daha yerine ulaşmadan, elleri nasırlıların gözlerindeki nur donuklaşıverdi. Etkinin tepkisi sandığımızdan daha da erken geldi. Kendi devleti bir kez daha Anadolu'nun soluğunu kesti. Kırk bin köyümüz, yüzde seksenimiz, Kurtuluş savaşını kazananlarımız bir kez daha elleri böğründe garip kalıverdiler. Padişahlar padişahı, kırallar kıralı PARA sen misin eli nasırlılara selâm uçuran dedi Orhan Veli'ye, ve Enistitü mektebi, Süleyman Edip beyiyle birlikte şöförün de, şairin de durup bakmıyacakları bir yer oluverdi.

Gelelim kitabımıza. Günü gününe tutulmuş anılara dayansaydı Balkır'ın kitabı son elli yıllık ilk öğretim çabalarımızın en zengin destanı olurdu. Çünkü, Kurtuluş Savaşı sırasında köy öğretmenliğini ancak müezzinlikle birleştirip yürütebilen Balkır, yaman bir iş ve diretiş gücüne eklenen mutlu raslantılarla Yeni Türkiye'nin, Cumhuriyet Türkiye'sinin bütün ilk öğretim seferberliklerine katılmış, yetürlü sorumluluk basamaklarında yer almış, en büyük yetkililerle senli benli olmuş, en yoksul yurttaşlarımızla en seçkin devlet adamları arasında mekik dokumuş bir meslek eri, bir kültür seferberidir. İlk öğretimin işçiliğini bırakmadan, yöneticileri arasına girmiş bir insandır.

S. E. Balkır'ın anlattığı yıllar, Türkiye'nin özgürlük savaşıyla başlayan diriliş ve yeniden kuruluş yıllarıdır. Yazar bu yılları acı ve tatlı gerçekleriyle anlatırken daha çok kendi iş alanına bağlı kalıyor. Hep ilk öğretim çabalarına çevrilen anılar bize yeni Türkiye'nin bir ilk eğitimcisinin

nasıl yetiştiğini, işe nerden başlayıp ne yollardan geçtiğini, neleri özleyip ne kadarını başarabildiğini açık seçik örnekleriyle gösteriyor. Ayrıca Atatürk ve İnönü'nün ilk eğitim çabalarını da adım adım izleyebiliyoruz; ve şunu görüyoruz ki, Cumhuriyet'in ilk otuz yılı içinde ülkücü, ileri, devrimci öğretmenler yetişmiş, devleti arkalarında bildikleri için köyde, kentte zorlukların, yoksullukların her türlüsüne seve seve katlanmışlardır. S. E. Balkır ve ona benzeyen yüzlerce devrimci eğitim savaşçısının, memleketin her köşesinde aynı inanç ve coşkunlukla çalışmasını her devlet ve her hükümet kolay kolay sağlayamaz. Bir hava eser, insanı, hele Balkır gibi tuttuğunu koparan bir insanı mutlu azınlığın rahatlığından koparıp karanlık çamurlar içinde cenkleşmeye yollar; bir hava eser ki, mutsuz çoğunluğun insanlarını bile yurtlarından kaçıp Amerika'lara sığınmaya sürükler.

Balkır'ın anlattığı yıllar, öğretmenlerin kafasında Atatürk yelleri estiği yıllardır. O yılların adsız eğitim kahramanları kolayca sağlayabilecekleri rahatlıklar ve çok kez de canları bahasına karanlıklarla, bugün İstanbul'un Taksim meydanında Atatürk'e ve İnönü'ye açıkça saldırma fırsatını bulan sinsi kara güçlerle nasıl savaştılar kimbilir! Ne var ki o yıllarda öğretmen devleti arkasında biliyor, bir halk türküsündeki gibi : «Ben ölürsem, benden daha genci var,» diyebiliyordu. Köylüyle aydın, aydınla köylü arasında özgürlük savaşı'nda gerçekleşen bir kaynaşma ilk eğitimde her gün biraz daha olağan görünüyordu.

Balkır'ın anlattığı yıllar, ayrıca, ağalar ve imamların devrimler karşısında sus pus olup pusuya yattıkları yıllardı. Ülkücü öğretmenin karşısına çıkan bugünkü gibi geri-ci, imam, hatip, Necip Fazıl, Orhan Seyfi, Falih Rıfkı, Bedií Faik, Mümtaz Faik Fenik v.b. gibi iktidar yardakçıları

değil, devletin, Atatürk'ün ve İnönü'nün isteyip de yenemedikleri, sosyalizme gitmeden yenemiyecekleri kadrosuzluk, araçsızlık, parasızlık, adamsızlık, sesini duyuramamazlık gibi zorluklardı. Dikkat ederseniz Balkır'ın kitabında yakınma, şuna buna çatma, yoktur : Öğretmen her gittiği yerde yapabileceğinin en çoğunu yapar ve susar. Yıllarca çalışıp gerçekleştirdiğinin yıkılması karşısında da «Yazık oldu» demekle yetinir.

Balkır'ın kısaca «Yazık oldu» demekle yetindiği yıkılmış kurumlardan biri Eğitmenlerdir. Bu kurum eğitim tarihinde katıksız bir Türk buluşu ve Balkır'ın Eskişehir ve Kastamonu'da canla başla uygulamasını sağladığı bir kurumdur. Ordu'dan köyüne dönen askeri millî eğitim seferberliği için kazanmak basit olduğu ölçüde zengin ve gericileri ürküttüğü ölçüde yerinde bir yerli buluştu. Eğitmen hiç bir öğretmenin gitmediği, kolay kolay da gidemiyeceği köylere Cumhuriyet'in tek sözcüsü olarak ve köylüye nasıl seslenileceğini bilerek gidiyordu. En az bilgi edinmiş eğitmen bile köye elbet imamdan daha fazla ışık götürüyordu. Üstelik kendiliğinden bir iş eğitimcisi, bir üretici eğitim uygulayıcısı oluyordu. Daha da üstelik Devlet bu yoldan Mehmetciğe : «Sana güveniyorum,» demiş oluyor, savaştaki işbirliğini barışta sağlıyordu.

Kendisine güvenilen, iş gücü depreştirilen Mehmetciğin neler yapabileceğine Balkır'ın anılarında bir çok örnekler bulacaksınız. Bunlar arasında en güzeli Gölköy'deki tuğla destanıdır. Evet, bir destandır gerçekten, kurs binalarının üçyüz elli bin tuğlasını yapıvermeleri. Bu destanı yaşayanlar hangi okulda dâva yaratıcı bir eğitim görebilirlerdi? Tonguç ve onun Balkır türünden kurucu arkadaşları iş eğitimi ilkesine ve Köy Enstitülerini memleket gerçekleri, koşulları, zorunlulukları içinde pişerek varmışlar-

dır. Eğitmen kursları ve onların başarılarına dayanılarak kurulan Köy Enstitüleri, Atatürk'ün HAYATTA EN HAKİKİ MÜRŞİT BİLİMDİR sözünü ve Türk köylüsünü karanlıktan ve kulluktan kurtarma istemini ciddiye alan eğitimcilerimizin kenarda köşede cömertce harcadıkları gösterişsiz bilim çabalarının sonuçlarıdır.

Balkır'ın anıları, ne yazık ki, Köy Enstitülerinin kurulmasıyla sona eriyor. Arifiye Köy Enstitüsü müdürlüğündeki anılarını bir başka kitaba bıraktığını kendisinden öğrendim. Kardeşim Mustafa Eyuboğlu ile eşinin de katıldığı Arifiye destanını yakından bilirim. Yirmibeş yıl önce orada çok başka rüzgârlar esiyordu. O güzelim yurt köşesi semtine uğranmaz bir sivrisinek yatağı iken bir kaç yıl içinde Orhan Veli'nin önünde durup selâm uçuracağı bir yer oluvermişti : Derslikleri, işlikleri, öğretmen evleri, meyva ve balık işletme kurumları ile. Arifiye'ye her uğrayanın içi umutlarla doluyordu. Ben ilk gittiğimde, enstitünün ne kadar çabuk geliştiğine şaşarken Balkır işlerin türlü nedenlerle ağır gittiğinden yakınıyordu. Balkır, bir çok iş arkadaşları gibi, en verimli çağında, en verimli olduğu işten ayrılıp, işgücünün yüzde birini harcıyarak rahat yaşamak zorunda bırakıldı. Ve olanlar yine Türk köylüsüne oldu.

Bilim Humanizması

Hilmi Yavuz

Geçen gün bir İngiliz arkadaşla konuşuyordum. Londra Üniversitesinde felsefe okuyor arkadaşım. Bilgili, uyanık, herşeyi ince eleyip sık dokuyan biri. Nerden açıldıysa bilmiyorum söz, Türkiye'de felsefe eğitimine geldi. Bense Türkiye'de felsefe okumadığım için, doğrusu bu konuda kendisine yeterince aydınlatıcı bilgi veremiyeceğimi söyledim. Ama üsteledi arkadaşım; hiç değilse okunan kitaplar konusunda bir şeyler bilebileceğimi söyledi. Sorusunu daha belirgin kılmak için, sözgelimi Kant'ın Salt Aklın Eleştirimi'nin Türkçeye çevrilip çevrilmediğini öğrenmek istediğini belirtti. Çevrildiğini sanmıyorum, dedim. Sonunda Berkeley,in, Hume'un, Russell'in, Wittgenstein'in felsefe betiklerinin çevrilmediği çıktı ortaya. Doğrusunu söylemek gerekirse sıkılmıştım bu sorulardan. Arkadaşım, sonunda, bu kaynak betikler olmadan nasıl bir felsefe eğitimi yapılabileceğini anlamadığını söyleyip kapadı konuyu. Bir daha da üstelemedi.

Yanılmıyorsam, arkadaşımın bu ilgisi yurdumuzda belirli bir eğitim sorununa ışık tutuyor. Yüksek öğrenim yapan bir öğrencinin, çalıştığı bilim dalında, kaynak betiklerden yararlanmadan nasıl iyi bir bilim adamı olabileceği önemli bir sorundur kuşkusuz. Kaynakların eksikliği şöyle dursun, yabancı dil bilenlerin bile Üniversitelerde baskılarla karşılaştıklarını biliyoruz çoğumuz. Demir Özlü, bundan iki yıl kadar önce bir soruşturmaya verdiği yanıtta, Hukuk Fakültesinde asistanken kürsü yöneticisi profesö-

rün, Hegel'i okuyor diye kendisini payladığını yazmıştı. Gerçekte bunda garipsenecek bir taraf yok. Üzüntüyle söyliyeyim, üniversitelerimiz son beş yıldan bu yana görülen gelişmelere ayak uyduramamışlardır daha. Türkiye'de kültür alanındaki gelişmeye üniversite dışındaki bağımsız aydınlar öncülük ediyorlar. Üniversitelerimizde bu gelişmeye katkıda bulunanlar yok mu hiç? Var kuşkusuz, ama parmakla gösterilecek kadar az sayıları.

Bilimsel araştırma alanında, Üniversitelerimizin durumu, gerçekten yürekler acısıdır. Batı üniversitelerinde öğrenciler, yalnız kaynaklardan yararlanmakla kalmıyor, kaynaklar üstüne yapılmış incelemeleri, araştırmaları da okumak olanağını buluyorlar. Durum bu ölçüden değerlindirilirse arkadaşımın; Kant'ın, Berkeley'in, Hume'un, Hegel'-in, Frege'nin, Russell'in, Wittgenstein'in, Husserl'in felsefe yazılarının çevrilmediği bir ülkede felsefe eğitiminin nasıl yapıldığını anlamamasını yadırgamamak gerek. Oysa batı üniversitelerinde öğrenciler, bu kaynakları, — çeviri yoluyla olanları bile — birinci elden okumak olanağının yanısıra yeni araştırmaların bu kaynaklara yeni ışıklar tuttuğunu da görüyorlar. Bir örnek vereyim : Kant'ın Salt Aklın Eleştirimi üstüne geçen yıl İngiltere'de dört yeni araştırma yayımlandı. Felsefe dergilerinde ise bu araştırmalarla ilgili incelemelerden geçilmiyor.

Bunları neden yazdım? Amacım, üniversitelerimizdeki bilim adamlarımızı suçlamak değil. Konu, üstünkörü bir suçlama ile geçiştirilecek ölçüde hafif olsa neyse. Tersine, konunun önemi, daha geniş bir düzeyde incelenmesini gerektiriyor. Bakın şöyle anlatayım : bir ara gazetelerde bazı fıkra yazarları İktisad Fakültesinde Marx'ın okutulmamasından, Marx'çı iktisadı bilmeyen öğrencilerin yetersiz ve eksik bilgilerle donanmış olacağından yakınır dururlar-

dı. Doğru, açık sözlü ve sağduyulu bir uyarmaydı bu. İyiniyetle düşünülünce bu fıkra yazarlarının bilgi sevgisi adına, ayrıca bir eğitim özgürlüğü adına bu gerçeği duyurduklarına inanıyordum. Marx'ın betiklerinin çevrilmediği bir ülkede düşünce özgürlüğünden nasıl söz açılamazsa, Marx'çılığın okutulmadığı üniversitelerde de bilim özgürlüğünden söz açılamazdı kuşkusuz. Gelgelelim, benim safdilce iyiniyetli düşüncelerimin boşa çıktığını gördüm. Son dört yıl içinde yurdumuzda Marx'çı edebiyat almış yürümüştür. Marx'ın, Engels'in, Lenin'in yazıları çevrilmekle kalmadı, üçüncü ya da dördüncü sınıftan Marx'çı yazarların ipesapa gelmez sözümona incelemeleri bile çevrildi dilimize. Düşünce özgürlüğü adına kıvanılacak, gönenilecek bir durum bu. Ama madalyonun bir de öteki yüzü var. Bilim özgürlüğü adına Marx'ın, Engels'in, Lenin'in yazılarının çevrilip okutulmasını isteyenler, iş bilim humanizmasına gelince nedense susuyorlar. Susmayanlarsa, Marx'çılık dışında kalan ne varsa, görülmemiş bir toptancılıkla, burjuva felsefesi diye yerin dibine batırıyorlar. Yanlış anlaşılma korkusuyla bir kere daha belirteyim : Marx'çı bilimin yayılmasına karşı değilim ben. Tersine bunun aydın bir bilgi humanizmasına, katkıları olduğuna da inanıyorum. Ama son yıllarda yayımlanan bilimsel betiklerin çoğunun Marx'çı edebiyatla ilgili olmasının aydın düşüncesini, ne yalan söyliyeyim, bir sığlığa ve tekdüzeliğe götüreceğine inanıyorum. Durmadan akan, aktıkça yenilenen ve gelişen düşüncenin bilgi humanizmasına kaynaklık ettiğini; bir sığlığa kapılanmanınsa, aydınları ister istemez bir zorbalığa götüreceğini belirtmek istiyorum. 1940 yıllarından sonra yurdumuzda İnönü'nün ve Hasan Ali Yücel'in öncülüğüyle bilgi humanizması alanında bir «yeniden doğuş»a tanık olduk. Descartes'ın, Malebranche'ın, Condillac'ın, Leib-

nitz'in, Poincaré'nin batı düşünce geleneğine kaynaklık eden yazıları, hep, İnönü ve Yücel'in önderlik ettiği bu soylu düşünce sonucunda dilimize kazandırılmıştır. Demokrat partinin karanlık zorbalık yılları, bu güzelim aydınlanma çağının yıkımı oldu. Millî Eğitim Bakanlığı Klâsikleri'nin şimdilerde özel yayımevlerince kapışılarak yeniden basıldıklarını görmek ilk bakışta sevindirici, ama bir az düşünürsek, gerçekten yürekler acısıdır. İnönü'nün, Yücel'in aydınlık ve bilinçli bir kültür politikası ile ilişkisi olmayanlardan bu alanda bir öncülük beklemenin faydasızlığını bilmez değilim. Bu yüzden de işimiz, kala kala, özel yayımevlerinin seçme'sine kalıyor elbet.

Diyeceklerim bu kadar değil. Son dört yıl içinde bir sığlıktan ötekine sürüklendiğimizi; hoşgörür ve çıkarsız bir bilgi sevgisiyle beslenen kültür humanizmasının ise, arada, gürültüye gittiğini belirtmekti amacım. Bundan 10 yıl kadar önce bir bölük aydın Marx'çı olduğunu söylemeye çekinirken, şimdi gene bir bölük aydın Marx'çı olmadığını söylemekten çekinir oldu. Bir sığlığa saplanmaktan, bu iki saçma tutumun temelindeki nedenleri öngörüyorum. Bence tehlikenin büyüğü humanizmanın erdemine, tekelci olmayan düşünce ahlâkına inanmış yazarlarımızın da görünüşte bu akıma ayak uydurmuş olmalarıdır. Bu sığlıkta nerelere kadar varılabileceğini göstermek için bir örnek vereyim : tanıdığım birisi — ki gerçekten aydın sayılması gereken bir kişidir — Berkeley'in bir düşünür olarak beş para etmediğini söyledi bir gün. Berkeley konusunda ne bildiğini, bu yargıya nereden vardığını sorunca da, iki kaynak gösterdi bana. Biri Nâzım Hikmet'in bir şiiri, öteki de Engels'in bir yazısıydı. Bir düşünürü, — ister beğenelim, ister beğenmiyelim — bu dar sınırlar içinde değerlendirmek kadar bilim humanizmasına, bilim ahlâkına aykırı bir

durum düşünemiyorum. Çevremize biraz bakarsak bu örnekleri dilediğimiz kadar çoğaltabiliriz. Tutarsız, sığ, dermeçatma bilgilerle bir dizi yarı aydın yetiştirmekten ötede bir kazancımız olmuyor. Oysa yurdumuza kendini beğenmiş yarı aydınlar değil, bir Penelope sabrıyla durmadan gelişen çıkarsız ve hoşgörür bir düşünce aydınlığının gergefini işleyen yiğit humanizmacılar gerek.

o

Türk Humanizması

Hilmi Yavuz

Humanizmacı bilginin gelişmesinde eski kaynakların değerlendirilmesinin batı kültür geleneğine ne ölçüde katkıda bulunduğunu biliriz çoğumuz. Socrates öncesi eski yunan yazarlarından başlayarak gelişen düşünce akımının, lâik ve aydınlanmacı bir kültürü temellendirdiği, ve humanizmacı batı kültürü geleneğinin kesiksiz gelişmesini sağladığı gerçeğini, cakacı bir bilgiçlikle, söyler dururuz. Oysa iş, bir Türk-Osmanlı kültürünün temellendirilmesi sorununa gelince, anlaşılmaz bir umursamazlığa kapılıyoruz. Eski belgelerin değerlendirilmesi, yeni araştırmalara kaynaklık etmesi şöyle dursun, belgelerin düzenli bir biçimde toplanması bile çoğu kez unutulup gitmiştir. Kimse hesabını sormuyor bu ilgisizliğin. Kuşaklar arasındaki korkunç kültür tutarsızlığı, baştansavma bir gözlem konusu olmuştur da, bunun nedenleri üstüne düşünme çabasını gösterme gereğini duyan bulunmamıştır nedense. Baştansavma gözlem derken, «niçin bizde büyük düşünürler bilim adamları çıkmıyor?» yada «bir önceki kuşak bile bize yabancı geliyor» yollu soruları, yada önermeleri öngörüyorum. Şöyle bir durup düşünenlerin aklına ilk gelen gerekçe, Tanzimat'tan bu yana, devrimciliğin, geçmişle ilgili ne varsa tümünün rafa kaldırılması biçiminde anlaşılmış olmasıdır. Kaba çizgileriyle genel kültür politikası ölçüsünden doğru bir yargıdır bu. Geçmişe bağlı kesiksiz bir kültür gelişmesinin temellendirilmesi, humanizmacı bir bileşime gidilmesi yöntemi, çoğumuzun düşüncesinde bir gericilik'tir belki de.

Bu da devrimciliğin ve gericiliğin, yanlış anlaşılmaya son derece yatkın kavramlar oluşundandır. Konuyu bu doğrultuya saptırmadan, bir kez daha belirteyim : gerçek sorun, humanizmanın temeli olan eski kaynakların değerlendirilmesi sorunudur. Yoksa devrimcilik yada gericilik sorunu değil, gerçekten üstünde durmak istediğim.

Bence işe, dil bilgisi alanında görülen korkunç sığlıkla başlamak gerek. Eski yunan ve lâtin kültürünün batı düşüncesine kaynaklık etmesinde bu dillerin öğrenilmesinin payı olduğunu yadsımıyoruz ama, Osmanlıca konusunda bu duyarlığı göstermiyoruz. Klâsik dil bilgisinin batı üniversitelerinde ne ölçüde önemsendiğini anlatmaya kalkacak değilim. Şu kadarını söyliyeyim : sözgelimi İngiltere'de felsefe öğrenimi yapmak isteyen bir gençte aranan niteliklerden biri, klâsik dillerden en az birini, eski metinleri okuyup anlıyacak ölçüde bilmesidir. Bizdeyse Osmanlıca, okullarımızda klâsik bir dil olarak okutulmaz. (Bu konuda, bundan 14 yıl kadar önce *Forum* dergisinin öncülük ettiği saçma ve tutarsız bir tartışmayı ansıyorum). Diyeceğim, ne kadar burun kıvırsak boşuna : Türk humanizmasının kaynakları da eski kaynaklara; daha doğrusu Osmanlı kültürüne dayanıyor. Bununla yalnız Divân Edebiyatını önermiyorum. Vak'anüvislerin, Osmanlı bilginlerinin yazıları, Tezkire'ler, Seyahatnameler hep bunun içine giriyor. Koskoca Naimâ tarihi üstüne doğru dürüst bir inceleme yapılmamış olması, yürekler acısıdır. Naimâ Tarihi'nin bugünkü Türkçeye çevrilmiş olduğunu bile sanmam. (Ukalâlık ediyorum sanılmasın, Naimâ tarihi konusunda bildiklerim, çoğunlukla babamın okuduklarından öteye gitmedi.) Sırası gelmişken bir de şuna değineyim : şimdilerde Türk humanizmasının halk kaynaklarına dayandırılması gerektiği söylenip duruyor. Ben, bu tutumda bir tek yanlılık; os-

manlılığa karşı hiç de hakseverce olmayan bir küçümseme, bir aldırmazlık seziyorum. Osmanlı devletinin yapısı, sarayla halk arasında bir kültür ikiliği yaratmıştır, ama bu yalnızca osmanlılığa özgü bir nitelik değildir. İsa'dan sonra 6. yüzyılda başlıyan bir gelenekle sarayın ve kiliselerin bilim ve kültür alanında ağır basmaları, batıda da böyle bir ikiliğin söz konusu olduğunu gösteriyor.[1] Diyeceğim, Yunus kadar, Dadaloğlu kadar, Nedim'in, Necati'nin, Naimâ'nın Osmanlı kültürürün ağır basan bir kesimini oluşturdukları, bana çok daha tutarlı bir yargı gibi geliyor.

Bir de biyografi yazma işi var. Yurdumuzda, nedense, biyografi yazma işi bilim adamlarımızın, aydınlarımızn ilgisini çekmemiştir. Sağlam ve yöntemli bir araştırmayı, belgelerin titizlikle incelenip düzenlenmesini gerektiren yorucu ve zor bir çalışma ister biyografi yazmak. Bu alanda Türkiye'de yapılan ciddi araştırmaların sayısı, parmakla gösterilecek kadar azdır. (Ahmed Hamdi Tanpınar'ın Yahya Kemal ile ilgili incelemesini, biyografi yazma alanında seçkin bir örnek olarak gösterebilirim). Geriye kalanlarsa, çoğu ortaokul ve lise öğrencileri için hazırlanmış, el kitabı niteliğinde yetersiz ve kabataslak incelemelerdir. Oysa, batıda biyografi yazmanın, vazgeçilmez bir humanizma yöntemi sayıldığına bir örnek vereyim : geçenlerde *Le Monde* gazetesi yazdı da öğrendik. Amerika ve İngiltere'de geçen yıl yayımlanan kitapların yüzde olarak büyük bir bölümünü biyografiler kaplıyormuş. Bir Shakespeare üstüne yapılan incelemelerin sayısı, sanırım binleri bulur. Shakespeare'in bugün «çağdaş» sayılmasının nedeni, yapıtlarında olduğu kadar, kesiksiz bir kültür geleneğinin, yeni değer yargıları ile biçimlenerek, sürdürülmüş olmasında

[1] *Gordon Leff, Medieval Thought.*

aranmalıdır. Çok eskilere gitmenin ne anlamı var? 1930'larda yaşamış, bilimsel çalışmalar yapmış Türk aydınlarını bile tanımıyoruz çoğumuz. Hilmi Ziya Ülken'in *Türkiyede Çağdaş Düşünce Tarihi*'ni okuyanlar bilmem farkına varmışlar mıdır? Prof. Kerim Erim ile ilgili bölümde (iki buçuk sayfadır bu bölüm) Ülken, bu bilim adamını kısaca tanıttıktan sonra, Prof. Erim'in matematik felsefesiyle uğraştığını, «yabancı dillerde orijinal yayımlar yapan Fen Fakültesi dergisini» kurduğunu, «Avrupa ve Pakistan'da Matematik kongrelerine katılarak dikkate değer tebliğler okuduğunu» belirtiyor ve yazısını şöyle bitiriyor:

«(Prof. Kerim Erim) yalnız matematikte kalmayarak mekanik, fizik ve tabiat ilimlerinin götürdüğü felsefî problemlerle de ilgileniyordu. Determinizm ve ihtimaliyet konusu bunlardandı. Edebiyat Fakültesinde Reichenbach'ın idare ettiği seminerde macro-physique'de Einstein'in gösterdiği determinizm ile micro-physique'de Heisenberg'in gösterdiği kesinsizlik ilkesi arasındaki karşıtlığı belirterek, bu zıtlığın çözülmesi yolunda bazı görüşler ileri sürdü. Fakat Kerim Erim yeni kurduğu kürsüdeki ağır işleri yüzünden felsefî çalışmalarını bir kitap halinde toplayamadı.»

Özellikle son cümleler ne demek istediğimi anlatmaya yeter sanırım. Bir Türk bilim adamı (Prof. Erim'in Berlin Üniversitesi'nde Einstein'in yanında doktora yaptığını da bu arada belirteyim) çağdaş fizik biliminde görülen bir ikilik konusunda «bazı görüşler» öne sürüyor. Bu gibi «bazı görüşler» in, batıda bilim adamlarına Nobel Ödülü kazandırdığını düşünürsek, konunun önemi bir kez daha ortaya çıkar. Prof. Erim'in görüşleri konusunda herhangi bir yargıda bulunacak yetkide değilim. Ben, sadece bir Türk bilim ve kültür hümanizmasının oluşmasına kaynaklık edecek belgelerin, göz göre göre, gürültüye gitmesinden

yakınıyorum, o kadar. Yalnız Prof. Kerim Erim mi? Bakınız Dr. Adnan Adıvar'ın dergi ve gazetelerde kaybolmuş yazıları bile, çok basit bir derleme işi olduğu halde, hâlâ bir araya getirilmiş değildir. Mehmed İzzet'in kim olduğuna, bugünkü aydınlarımızdan kaçı doğru yanıt verebilir? Bir Türk humanizmasinin temellendirilmesi işinde aydınlarımıza düşen sorumluluğa dikkati çekmek istedim bu yazımda. Aydınca ilgileri olan bir kişinin Sartre'ı, Alain Robbe-Grillet'yi bilirken, bir Naimâ tarihinin varlığından habersiz oluşu, Mehmed İzzet'in, Kerim Erim'in, Adnan Adıvar'ın, belki adlarını bile duymamış olması, sizi bilmem ama, benim yüzümü kızartıyor utançtan.

o

"Devlet Ana„ Olayı

Rauf Mutluay

«Ova, gözalabildiğine sazlıktı. Nisan yeliyle, sanki sazlar değil, varoluşun bir döneminde, henüz katılaşmamış toprak dalgalanıyordu. Dünyanın bu parçasında, canlıların yaşamaya başlamasından önceki boşluk, anlamsızlık, kesin umutsuzluk vardı.» (12) «Delikanlı, pazı güçlerine güvenen yeniyetmelerin kasıntısıyla yaklaşıp elini göğsüne koyarak eğildi. Belindeki kırmızı kuşak omuzlarını daha geniş gösteriyor, sıkı pantolonu, kısa konçlu yumuşak çizmeleri, biçimli kesimine canbaz çevikliği veriyordu.» (9)

«Söyle bakalım Mavro, görünür mü Ertuğrul'un sınırı, burdan?» (10)

İkide bir, doymamış tutkularla bütün kötülüklere aç, içine saplana pis iştahlarla sancılı şövalye Notüs Gladyüs, önüne gelene yöneltir bu soruyu : «— Nasıldır, sözgelimi, Ertuğrul'un damgası?» (75)

Onun gibi, yayımlandığı ilk günden beri, her edebiyat konusunda, her dost söyleşisinde, her konuşma gecesinde, her okuyucu ilgisinde tekrarlanıyor aynı soru : «Ne dersiniz, okudunuz mu Devlet Ana'yı?»

Yalnız bu merak ortaklığı, bu kuşku odaklığı bile bir kitabın, bir romanın, kendisini hep bekliyormuş gibi aceleyle soluklanan okuyucularında, varlığından haberi olan bütün zihinlerde böylesine yaygın bir arayış sorunu halinde yaşayışı bile, yeterince önemli bir sanat, edebiyat olayıdır. Yalnız bu bekleyiş, bu soruş bile özel bir saygıya çağırır kişiyi. Gerçekten Devlet Ana, onu yaratan düşün-

cenin, onu bulan arayışın gereği olarak bir kitap olmadan önce, bir önemli olaydır derim.

Meclisinde bulunduğum tek gecede, gününün bir başka ozanından ezbere uzun bir şiir okuyarak Orhan Veli : «Onun yazdıklarını biz çoğumuz, düşünemeyiz, bile.» demişti. Birisi de «bu ortamla bu zamanı Kemal Tahir konu almasaydı kitabına, kim yazmayı düşünürdü» diye sorabilir. «Şu yazardı, bu yazabilirdi, öteki yazacaktı» değil aradığım cevap. Kim yazmayı aklına getirir, kim gereğini duyardı. Bazı şeyler vardır ki varlıkları ancak kendileriyle düşünülebilir. «Ne güzel enseyi geçmemesi saçların — Alnımızda bitmesi» diye «Hayranlık» göstermişti Oktay Rifat; «Ne güzel insan yüzü».

Şüphesiz insan güzelliğine insan estetiğince bakınca — başka nasıl bakılabilir ki — söylenebilecek en güçlü söz. Bir roman dünyayı kurtarmaya, onun bütün sorunlarını çözmeye yetmez elbet. Nihayet bir romandır sonunda, *Devlet Ana*'nın reddi, Kemal Tahir'den daha üstününü, daha iyisini beklemekte olmak gibi bir durumla açıklanabilir ancak. Bu da *Devlet Ana* yazarı Kemal Tahir'in büyük romancılığını gösterir gene.

Böylece hayranlık coşkusuyla inkâr soğukluğu arasında iki çelişik tepki yarattı bu roman. Ortalama, sıradan, benzeri olan, alışılmış, bilinen bir düzeyde olmadığı, ölçüler dışı bir etki gücüyle geldiği anlaşıldı Devlet Ana'nın. Onun için okunuşundan doğan yargı özetleri çeşitli. Kimi der ki: «Sevdim, ama bayılmadım». Bir hayranlığa kendini kaptırıp koyuvermeğe engel olan zahmetli sayfalar yükü var diye mi? Romanın nabzına yakın, onun kadar diri bir okuma ilgisi yorgunluklarla kesilip yer yer aralandığı, yitirilip soğuduğu için mi? Bana göre, kısacık «sevdim» yargısıyla özetlenemiyecek bir değerler birikimi önünde şaşır-

tır okuyucusunu, zordur Devlet Ana. Bu yüzden şimdiki yazım da heyecanını yatıştırmış, soğukkanlı ve nesnel, tarafsız ve duygusuz bir eleştirme iddiasında hiç değil. Öylesine yazmak istemiyorum şimdi, zaten yazamam da, elimden gelmez. Önümüzdeki sanat eserinin değeri oranında emek harcamayı göze almadan ne böyle acele eleştiri yargılarına hakkımız var, ne gelgeç izlenimlerle vazgeçme, küçümseme tavırları almaya. Yalnızca bazı davranış özetlerini saptamakla yetiniyorum burada. Kimbilir kaçıncı karıştırış, bölüm bölüm kaçıncı okuyuştan sonra inanabileceğim bir eleştirinin haklılığına. Bir olayın yankı notları bunlar.

Kimi der ki : «Bu bir tarih romanıdır. Yer yer Michel Zevako benzerliğinde, bazı sayfalarda kovboy filimlerinin klâsik sahnelerini hatırlatarak.»

Muhakak bir şeyi bir şeyle paralelleştirerek anlatacaksak düşüncemizi, herşey herşeye benzer o zaman. Ne Michel Zevako romanını hak ettiğinden daha fazla küçümserim, ne kovboy filimleri heyecanını. Devlet Ana'nın olaylar hareketliliği içinde yer yer bazı hızlı sahnelerini özel bir coşkuyla anlatışı, şüphesiz sinema yönteminin çağrışımında etkilenmiş çağımız insanını bazı izlenim benzerliklelerine götürecektir. Bırakalım Amerika batısının piyoniye atılımlariyle Osmanlı akıncılarının fâtih benzerliğini bir yana, bir yerde hep aynı kavgaların serüveni değil mi hayat? Niçin küçültsün değerini, bu heyecan ortaklığı Devlet Ana'nın?

Gelelim tarih romanı oluşuna.. Nasıl bir tarih romanıdır acaba Devlet Ana? Bana göre, tarih olaylarının en az tarih olduğu, yada hiç tarih olmadığı, beyle kapı ulağının her çeşit eşitlikte henüz hiç ayrılmadığı, büyük kahramanlarla yüce zaferlerin yer almadığı özel bir dönemin yalnız romancı düşüyle canlanabilen, bir defa var olduktan son-

ra da artık kendi kendisiyle denkleştirilerek ölçülebilen benzersiz dünyası. Bu, kalabalık bir dünyadır ve kendi karışıklığıyla, ilk bakışta, doğru gibi görünecek bir başka eleştirinin varlığına hak tanır gibidir : Kimileri der ki : «Romanda dramı olan hiç bir roman kişisi yoktur.»

Oysa bu bir «zaman»ın romanıdır. Bir «toplum»un romanıdır. «bir tarih coğrafyasının kaderinin romanıdır.» Bu saptamaların karşısında her biri o zamanın, o toplumun, o coğrafya kaderinin payında ayrı ayrı ama belki de az az yaşayan insanlarla iklimi bambaşka bir roman yapısı çıkar ortaya. Hiç kimseyi unutamazsınız. Hiç bir sahneyi de. Kamagan Derviş'ten, Şövalye Notüs Gladyüs'e, ilk bölümde üldürülen İlya'dan Kerim Çelebi'nin Aslıhan'ına, gezgin ozan Yunus'tan delikli demir sevdalısı Kaplan Çavuşa, Kara Osman Bey'den hancı Mavro'ya, Bacıbey'den Daskalos Derviş'e kadar... Kabul ederim ki Kerim Çelebi'nin, olaylara ortak olan talihinden başka pek az kişide vardır devamlılık. Hepsi gerektiği yerde ortaya çıkan Benito, esir, Pir Elvan, Ertuğrul'a kadar. Ama zamandır yaşayan herşeyden önce, «toplumdur» soluk alıp veren. Bir yazar şöyle diyordu : «Ben ajans gazetecisi olduğum için ormanı görmem zordur; buna karşılık bütün yaprakları görürüm.» (Jacques Locquin.) Burda tersine işte; yapraklarla, ağaçlarla var olan bütün bir ormandır önümüzdeki; manzaranın büyüklüğü oranında teklik aranmaz artık.

Nasıl bir tarih konusu : Namık Kemal'in beytiyle : «Biz ol âlî-himem erbâb-ı cidd ü içtihadız kim — Cihangirane bir devlet çıkardık bir aşiretten.» Ziya Gökalp'ın Uhuvvet Şarkısı'na göre : «Osmanlıyız kardeşliktir kanunumuz ezeli — Bir milletiz Mihal Gazi ordumuza gireli — Din farkını aramamak hepimizin emeli — Bir vatanın evlâdıyız mezhep bizi ayırmaz — Acem bizi esirgemez, Fi-

renk bizi kayırmaz.» Ahmedi'ye göre : «Uydu anda çok kişi Er Duğrıl'a — Oldur iş kim danış ile doğrula — Yüridi, Söğüd iline geldi ol — Kılıc ile ol yöreyi aldı ol — Bunun üstüne çü geçti az zaman — Yüzini döndürdi andan bu cihan — Gitti Er Duğrıl cihandan, yerine — Oğlu Osman kaldı onun yerine....» Şükrullah'a göre : «Er Tuğrıl oradan Söğüt'e doğru gitti. O ülkeyi de aldı. İki yıl, üç ay, dört gün Er Tuğrul kılıç vurup kâfiri sindirdi. Ansızın Tanrı'nın buyruğu erişip öldü. Doksan üç yaşında idi. Er Tuğrul'un ölümü haberi Sultan Alâaddin'e erişince buyurdu. Er Tuğrul oğlu Osman'a yarlık yazdılar. Tuğ, davul, kılıç, kaftan gönderdi. Osman'ı savaşa memur kıldı.» Âşıkpaşaoğlu'na göre : «Er Dunrıl bir dört yüz mikdarı göçer ev ilen kaldı... Eyidür : Pes bize dahi lâzım ve vacipdir kim erin kıymatı ve kadrin bilinür vilâyete varavuz. ve hem biz dahi gâzâ edevüz'dedi... Er Dunrıl Gazi zamanında cenk ve cidal ve katil olmadı. Yaylâkların yayladılar ve kışlakların dahi kışladılar. Ve ol zamanda Şabın Karahisarın vilâyetinde Germiyan babası Alişar var idi ve hem Çavdar derler idi bir tatar dahi var idi... gâh gâh gelürler ururlar, üşendürürler idi. Bu er Dunrıl gelmesiyle ol kâfirlerin vilâyeti emin olmuş idi ol Tatarlardan. Geldiklerinden bir nice yıl sonra Er Dunrıl Gazi Allah rahmetine vardı. Söğüt'te Osman Gazi'yi atasının yerine lâyık gördüler... Kendünün yanına hayli adamlar cem olup derildiler.» Karamanlı Nişancı Mehmet Paşa'ya göre : «Yarhisar, İnegöl, Yenişehir ve çevresiyle birlikte Bilecük beldeleri Sultan Osman'ın fethettiği yerlerdendir. Selçuklu sultan Alâaddin her insanın tadacağı şeyi tadınca arkerlerinin çoğu Sultan Osman'ın makarrına geldiler...» Bayatlı Mahmut Oğlu Hasan'a göre : «Er Toğrul Beğle Dündar Beğ dört yüz göçebe evli oymaklarıyla Anadolu'ya doğru

yürüdüler... Bütün oymak halkı giderek Söğütçük'e yerleştiler. Şeyh Ede Balı gibi nice bilginler ve şeyhler giderek orada yerleşip bunların saadetli sayelerinde geçinirlerdi... Sonunda hicretin altı yüz seksen yılında Er Toğrul yaşı doksanı geçmişken ölüp Söğütçük'te yaptırmış olduğu tekkesinde gömüldü..» Lütfi Paşa'ya göre : «...Filcümle ol Oğuz dedikleri ve ol ilin beğleri ve kethüdaları cem olup Osman Gazi katına gelüp meşveret edip işin önün sonun danıştılar; çok kıyl ü kâlden sonra sözlerinin ihtiyarı ve muhassılı bu oldu kim Osman Gazi'ye ittiler : Siz Kayı Han neslindensiniz, diye anı bey ettiler.» Neşri ve Rüstem Paşa'ya göre : «Ertuğrul'un vefatından sonra göçer ulu gazilerin bazısı Osman'ı ve bazısı Ertuğrul'un karındaşı Osman'ın amucası Dündar'ı beğ yapmak istediler; amma kendi kabilesi Osman'ı vecih görüp el altından haber gönderip müşavere ettiler...»

İşte tarih kaynakları bu kadar. Onun için Namık Kemal Osmanlı Tarihinin başlangıç gölgelerini şöyle bir benzetmeyle yorumlayıp geçer : «En parlak eyyam-ı nevbaharın mebadi-i seheri bütün bütün karanlıktan kurtulamadığı gibi en büyük devletlerin de mukaddemat-ı zuhuru zalâm-ı şekden tecrid olunamıyor. Mamafih bâlâdaki muhakemat-ı akliyye, unsur-ı aslîmizin Horasan'dan buralara nakledinceye kadar olan hallerince hakikat veya ihtimal-i galip nev'inden birtakım neticeler istihsaline hizmet edebilir.»

İşte hepsi bu kadar. Şimdi tarih romantizminin abartılmış olaylarıyla, dokunulmaz kahramanlarını aramak niye? Romancı, politik, tarihsel, ekonomik ve nihayet insancıl açıdan en güzel yorumunun roman yapısıyla; diri, inandırıcı, sıcak kişileriyle karşımızdadır. Burda var olan tarih değil — çünkü en ayrıntılı olanı Ertuğrul'la Osman bölümünü en çok yarım sayfada geçivermektedir — büyük

bir roman yapısıdır artık. Bu zamanı yalnız onun varlığıyla düşünebiliriz. Yanlışlığını bile onun varlığı ve iddiası ile.

Kimileri der ki : «Devlet Ana'dan, bilginin ansiklopedik olanı çıktıktan sonra, geriye ikinci çeşitten(yaşantısal - experiental) az şey kalıyor ve bu da altı yüz küsur sayfayı haklı göstermeye yetmiyor» (Murat Belge)

Bana da öyle geldi ki bu kitap uzun süre düşünülmüş, kısa bir zamanda iştahla yazılmış, bitirilmiştir. Mayalanıp mayalanıp kızgın ateşte yanmadan birden pişmiş gibi; çözülmeden, yavşamadan, dağılmadan, diri diri. Bu açıdan bir fikrin romana öncülük yaptığını, onu kendi ardından sürüklediğini söyliyenlere de hiç katılamam. Öyle hızlı bir anlatım, bir birikimin patlaması şeklinde, biçimini kendi yarataraktan, öyle kendiliğinden sürükler ki sizi nerede Yunus'la Kaplan Çavuş'un, ne vakit Osman'la Edebali'nin konuştuklarını unutur gidersiniz. Herşey roman anlatımının gerekleri içinde erimiş, özleşmiş, lif lif karışmış birbirine, sağlam bir dokuma olmuştur. Birkaç ipliğine bakıp nasıl yargıya gidilir ki?

Kitap önce okutmalıdır kendini. Bayağı, kışkırtıcı, kullanıcı, kaba, açık saçık, aptalca olmamak şartiyle ince bir merakla okutmalıdır kendini; bir kitabın ilk erdemidir bu. Sonrakiler anlatım güzelliği, dil yalınlığı, doğruluk, sağlamlık, yapı bütünlüğü, kişilerin canlılığı... Türk insanının bileşimindeki en insancıl yorumla bugünkü ulusal kültürümüze en sağlıklı ışığı getiren bir sadelik var karşımızda. Mavro'ya en gösterişsiz şekilde din değiştiren anlatım, Köse Mihal'in müslüman oluşunu kullanmadan, hiçbir büyük zaferin temizleyici kanadında arınmadan sadece Osman Bey boyunun özgün durumunu açıklayarak tam sınır-

da durur, bekler. Kalabalık ve büyük kahramanlarla dolu ışıl ışıl zaferlere uzanmaz.

Anada doğurganlık, . tohumları karıştırıp besleyicilik, yeniden yaratıp ortaya çıkarış var da onun için mi? Kitabın adı nerden geliyor? 116. sayfada geçmişi özetlenen Bacıbey Devlet Hatun'a, 195. sayfada tehlike içindeki Mavro sığınıyor : «Gitmem hayır! Öldürürler bunlar beni... Kırbaçladılar sabaha kadar. Verme beni Devlet Ana!..» Küçücük bir söz oyunu bu, yerini bulan. Kitabın, önce bazı makalelere konu olmasını gerektirecek kadar ilerde durduğu söylenen ana fikri, Asya tipi üretim tarzı ile Doğu toplumunun, batıdakilerden ayrılığı üzerine getirdiği düşünceleri, eleştiriye saklamak niyetiyle...

Kimileri de der ki : «Devlet Ana'yı okumaya başladım. Yetmiş sayfadan sonra bıraktım kitabı bir yana. Dursun birkaç gün masanın üstünde.. Geceleri uykum kaçarsa okurum gene.» (Oktay Akbal)

Bu yönteme hiç yoğum ben. Başkaları övdü diye bir esere hep kuşkuyla bakmak, ilk yetmiş sayfayı okurken hancı delikanlının «rahmetli babam» sözüne tutulup «hristiyanlara toprağa bol olsun denmez mi?» gerekçesiyle soğumak, bunun geleceğini, geçmişini merak etmemek; «tarih kitabı okurken sıkılanlara öğütlenebilir» diye yargıya bağlamak, «okumam gerek mi?» diye silkip atmak... olmaz böyle şey; söylenmez, yazılmaz bu satırlar. Kendi adıma bu kitabın yazarı kendi toplumumda, benim çağımda, hiç olmazsa benim şehrimde yaşıyor diye övünürüm ben. Herşeyden önce de bir eseri bitirmeden en küçük bir satır bile yazmam hiç olmazsa. «Günce» ye bile.

Tekrar edeceğim. Eleştiriyle uzaktan yakından ilgili bir yazı değil bu. Hâlâ tekrarlıyarak okumaktayım kitabı çünkü. Bütün olayları, kişileri, yapısı, tekniği, tezi, dili,

anlatımı, kompozisyonu ile ayrı ayrı inceleyip değerlendirmek gücünü — ya da olanağını — buluncaya kadar kendimce not aldığım köşe başları. Duygumu söylemek acelesini coşkumdan alarak, yararlanılan kaynakların doğruluk araştırısını bitirinceye kadar üstün ve güçlü bir roman okumuş olmanın sıcaklığını söylemek acelesiyle bir okur gayretkeşliği denebilir bu davranışa. Ama şunu eklemeliyim: yanılmadığımı da biliyorum.

Bir de şu var : Bir yazarı ve eserini sevmenin, onun gündeşi, o türde eser veren başka yazarları ve eserlerini beğenmeye engel olmadığı. Çok zaman onlar bile öyle saysalar da.

AYIN KİTAPLARI

- VATAN TUTKUSU : İlhan Tarus. (Ağaoğlu Yayınları) 1968, 274 s., 10 L.
- UMUT : A. Malraux. Çev : Attilâ İlhan (Ağaoğlu Yayınları) 1968, 579 s., 20 L.
- ESKİ BİR ÖĞRETMENİN ANILARI : S. Edip Balkır. (Arı Kitapevi Yayınları) 1968, 340 s., 10 L.
- İLYA EHRENBURG'UN HATIRALARI : Çev. H. Ali Ediz. (Altın Kitaplar) 1968, 320 s., 10 L.
- İSTİHDAM - PARA VE İKTİSADÎ POLİTİKA: Prof. S. Arel (Bilgi Yayınları) 1968, 282 s., 20 L.
- KARAGÖZ : C. Kudret Aksal. (Bilgi Yayınları) 1968, 424 s., 15 L.
- ZİNCİRE VURULMUŞ PROMETHEUS : Aiskhylos. Çev : A. Erhat - S. Eyuboğlu (Bilgi Yayınları) 1968, 80 s., 5 L.

Derleyen : T. Soytürk

Rönesans'ta Bilim

III

George Sarton

Anatomi ve kimya ile ilgili araştırmalardan başka, bitkiler üstüne yayınlanan birkaç eser de bilimsel düşüncenin gelişmesine yardım etmiştir. Bu eserlerde bitki resimleri vardı, bunların bir bölüğü gerçekçi bir kalemle çizilmişti. Bu, Batı Avrupa manastırlarında süregelen çok eski geleneğin en yüce noktasıydı sadece. Bazıları çok güzel resimlerle süslü olan bu eserler, bu konuda basılanlar ortaya çıkmadan önce, bir çok kimse tarafından okunabilmekteydi, ama başka alanlarda olduğu gibi bu alanda da baskı makinaları, yalnız nushaları çoğaltarak değil, aynı zamanda onlara belli boyutlar ve düzenli gelişme olanakları sağlıyarak büyük hizmetlerde bulundu. Bitki üzerine ilk eserler 1484'de Gutenberg'in yurdu Mayence'da basıldı. Kitapta Lâtince olarak 150 bitki üstüne verilen bilgilerle resimler bilim ve sanat açısından aynı derecede ilginçti. Bu ilk basılı eser o kadar tutuldu ki, yüzyılın sonlarına doğru onaltı baskısı yapıldı. Onun ardından aynı türde Lâtince, Almanca, Fransızca, Felemenkçe çeşitli eserler basıldı. «Botanik'in Cermen babaları» adı verilen Otto Brunfels, Leonhard Fuchs, Hieronymus Bock vb. nın çok uzun bir evrimden geçerek elde ettik başarıların sonucu bu oldu. Onaltıncı yüzyılın ortalarına doğru İtalya'da (Pisa ve Padua'da) iki botanik bahçesi kurulmuştu. Yenilik yalnız bahçelerde değil, amaçtaydı. Çünkü, bitki bahçeleri yüzyıllarca manastırların en belirgin özellikleri arasında yer almak-

taydı. Yeni bitki bahçeleri üniversitelere bağlandı, ama amaçları bilimsel ve eğitsel idi. Bu bahçelerin varlığı tıp öğreniminde gereç bakımından bir gelişmeye yol açtı.

Bitkilerle ilgili kitaplardan söz ederken, tıp öğreniminde basım sanatının değeri üzerinde durmuştum. Basım sanatı yalnız bitkilerle ilgili eserlere bağlı kalmamıştır. Çünkü, onbeşinci yüzyılın sonlarına doğru bir çok tıpla ilgili kitaplar basılmış bulunuyordu. Bunların ilki Venedik'te 1471'de basıldı. Resimli tıp risalelerinin ilki olan *Fasciculus medenicinae* yirmi yıl sonra aynı yerde basıldı, Lâtince, İtalyanca ve İspanyolca bir çok baskıları yapıldı.

Bununla birlikte, çok az ayrılıklar dışında, bu bir sürü tıp eseri eski ve ortaçağ eserlerinin sadece bir tekrarıydı. Ayrılıklar şunlardı : Kan alma ile ilgili takvimler, önemsiz perhizler, veba ve yeni bir hastalık olan frengi ile ilgili bir kaç risale. Bunlar, tıp eserleriyle ilgili modern anlayışa yaklaşmışlardır. Bunların on tanesi üç yıl içinde (1496-98) çıktı ve yazarları, biri Avusturyalı, biri İspanyol, diğerleri de Alman ve İtalyan hekimleriydi. İspanyol hekimi Valensiya'lı Caspare Torrella'nın eseri, bütün bu eserlerin en değerlisi olmaktan uzaktı. Torrella, Papa VI. Alexandre'ın (Roderigo Borgia) başhekimi olduğu için, büyük olanaklara sahipti ve bunları akıllıca değerlendirmesini bildi. İki ay içinde (Eylûl-Ekim 1497) Papa'nın ailesi ve sarayı içinde frengiye tutulan onyedi kişiye baktı. Bu güzel frengi kolleksiyonundan beş tip hasta seçti ve eserinde onları inceledi.

Frenginin kaynağı üstünde büyük tartışmalar olmakta ve bu tartışmaların sonu gelmez gibiydi. Bu korkunç anlaşmazlık 1493 yada 1495'e kadar açıklığa kavuşamadı

ve bir çok tarihçi bu hastalığın Amerika'dan, Colombus'-un tayfaları ile geldiğini ileri sürdüler. Bu, şüphesiz ispatlanacak gibi değildir. Ama, kesin olan bir şey varsa o da, 1495'ten önceki Yunan, Arap ve Lâtin eserlerinde (Hastalığın belirtileri bilinmekle birlikte) hiç bir betimlemeye raslanmadığıdır. Frengi adına daha sonraları da raslanmamaktadır. İlk olarak 1530'da Veronalı humanist Giorolamo Fracastoro bu adı kullanmıştır. Eski ve ortaçağda bir çok değerli klinik hekimleri vardı; eğer frengi hastalığı bulunsaydı, bu hekimlerden birinin onu ele alıp incelememiş olması pek düşünülemez. Buna karşı denebilir ki, bu hastalık daha Columbus'tan önce Avrupa'da zaten vardı, başka deyimle, *spirochaeta Pallida* gelişmiş durumdaydı, ama daha az öldürücüydü, evet, burası doğru. Bu türlü bir kanıtlamayı desteklemek için denebilir ki, başka hastalıklar (örneğin kızıl) zamanla büyük ölçüde değişikliğe uğramakta ve hiç değilse bir hastalık (Grip:influenza) yıldan yıla değişmektedir. Bu çeşit bir kanıtlamayı da ispatlamak zordur, ama frenginin Colombus'tan önce Avrupa'-da olup olmaması önemli değildir. Frenginin 15. Yüzyılın sonlarına varmadan bir «yığın hastalığı», «toplumsal hastalık» halini almadığı su götürmez bir gerçektir. 1495'ten önce var olup olmaması önemli değildir. Bu tarihten sonra, yalnız görünmekle kalmamış, kendini her-yerde hissettirmiş, korkular içindeki bir dünyaya yeni bir korku daha eklemiş, tıp ve sağlık bilgisi üzerinde derin bir etki yapmış ve hattâ insanların davranış ve görüşlerinde değişmelere yol açmıştır.

Bu konu üzerinde uzun uzadıya durdum, çünkü bu dönemin ateşli bilimsel tartışmalarının en dikkate değer bir örneğidir bu. Frenginin kaynağı, bu hastalığın bomba etkisiyle ortaya çıktığı zamandan beri tartışılmıştır. Huma-

nist Niccolo Leoniceno, frenginin daha eski zamanlarda tıbbın babasınca sözü edilen bir hastalık olduğunu ileri sürmüştür. Bir çok bilgin buna yeni bir hastalık gözüyle bakmıştır. Hastalığın ortaya çıkışının yıldız falıyla açıklanması halk arasında çok tutunmuştur.

Bununla birlikte, en kötü hastalık frengi, yada dönem dönem ortaya çıkan veba değil, bir düşünce hastalığı idi: Büyücülük inancı ve korkusu.

İşte burada İtalyan rönesansı, bilim düşmanlığının cezasını buldu. Körinanç bilgisiğliğin ve sahte bilginin doğal ürünüdür. Bu hastalık, bütün öbür hastalıklar gibi, çağın başıbozukluğu, ahlâksızlığı ve tasasızlığı yüzünden büyük ölçüde arttı. Ayrıca, büyücülere yapılan işkence, halkın kafasında onları daha güçlü ve korkunç bir duruma getirdi. Böylesi işkenceler çeşitli zamanlarda yapılıyordu, ama Papa İnnocent VIII. in bunlara izin veren buyruğundan sonra, daha sık ve daha düzenli bir durum aldı, ve kötülükler şaşırtıcı bir biçimde arttı ve bir yüzyıl sonra en yüksek noktasına ulaştı.

Körinançlar için tek çare bilgi, deneysel bilgidir. Ama, humanistler kulak asmadılar, hattâ onu anlamaya bile çalışmadılar. Böylece, (aslında o kadar parlak ve içaçıcı olan) Rönesansın en çirkin yönlerinden bazıları, bilimsel aydınlatmanın her çeşidine karşı gösterilen içgüdüsel dirençten doğmuştur.

Din gibi, bilim de sıkılık ve çetinliği gerektirir. Ne İtalyan Rönesans sanatı ne de tarihi bunu ispatlıyacak durumda değildir. Çünkü, insanoğlu o zaman ahlâksızlığın son kertesine varmıştı. Bununla birlikte, salt sanat açısından, gerçekten bir altın çağdı. Öte yandan, Onbeşinci yüz-

yıl ve onaltıncı yüzyılın başlarında bilimsel araştırmalar desteklenmişse de başlıca başarıları (bir bakıma Leonardo da Vinci dışında) yabancılara borçluyuz.

Sık sık denildiği gibi, humanistlerin Düşünce özgürlüğü getirdiklerini söylemek doğru değildir. Onlar ortaçağın, yolu tıkayan bazı önyargılarını ortadan kaldırdı, bir takım eski köstekleri kırdı ama yerine, yenilerini koymadı. Dogmaların yetkisini yatsıdılar ama, eskilerin yetkisini benimsediler. Bir takım köstekleyici bağları koparıp onların yerine son derece kötü bir şey, düşünce kargaşası getirdiler. İskolastisizmi yumuşattılarsa da, yerine edebiyata gerçek ve etkin olamıyacak kadar belirsiz ülküler verdiler. Gözlerini ileriye değil, geriye çevirdiler. Doğruyu değil, güzeli yarattılar, hem de bol bol. Doğruluk ve gerçeklik olmazsa, her şey keyfe bağlı ve güvencesiz kalır, ve ne denli özgürlük olursa olsun, sahtelik ve yapmacıklıktan kaçınılamaz.

Onları yola koymanın tek çaresi, doğrudan doğruya doğaya — deneysel bilime — başvurmaktı, ama ne yazık ki, yüzyılın sonlarına değin bunun farkına varan pek olmadı. İşte asıl bu yüzdendir ki, Rönesans bilimsel bir yeniden doğuş değil, bir çözülme, bir geçiş dönemi olmuştur.

Ama Rönesansı değerlendirirken, çok sert olmamak zorundayız. Rönesans gelişmemizde zorunlu bir aşama idi. İnsanoğlunun daha yüksek bir düzeye erişmek için vermek zorunda olduğu savaşlardan biriydi Rönesans. İtalyanlar bu savaşın başlıca kurbanı oldular. Gerçekte, bu savaşın çilesini çeken ve insanlığın ilerlemesini sağlıyan onlar olmuştur. Ancak çok yakın yıllarda humanistlerle bilginlerin en iyi ülkülerini, yani güzellik ve doğruluk sevgisini

bağdaştırmayı başarabildik. Rönesansın karanlık yanlarını (bunu açıklamak benim görevimdi) unutup, onun sadece başarılarını aklımızda tutalım. Leonardo da Vinci, ne denli eksik olursa olsun, gelecek bütün çağlar için büyük bir örnek olarak kalacaktır.

Rönesans bir çözülme dönemi olduğu kadar, bir hazırlık dönemiydi de. Ama bu her çağ için de söylenebilir, hayatın kendisi öyledir çünkü.

(Çeviren : Ş. Gümer)

o

AYIN KİTAPLARI

- o DENİZİN KANI : Tarık Dursun K. (Cem Yayınları) 1968, 331 s., 10 L.
- o BAĞIMSIZLIK - DEMOKRASİ - SOSYALİZM : M. Ali Aybar. (Gerçek Yayınları) 1968, 668 s., 20 L.
- o YERALTINDA BİR ANADOLU : Mahmut Makal. (May Yayınları) 1968, 235 s., 10 L.
- o P E T R O L : Upton Sinclair. -sosyal roman- (May Yayınları) 1968, 472 s., 15 L.
- o BABA EVİ : Orhan Kemal. (Varlık Yayınları) 1968, 165 s., 4 L.
- o A Ç L I K : K. Hamsun. Çev : B. Necatigil (Varlık Yayınları) 1968, 235 s., 4 L.
- o DİL VE DÜŞÜNCE : J. Vendryes. Çev : Berke Vardar (Yeni İnsan Yayınları) 1968, 61 s., 4 L.
- o SAKARYA BASINI : Doç. Dr. C. Orhan Tütengil. (konferans : 1966 - 1967) fiatı yazılmamış.
- o HÜRRİYET ÜZERİNE DÜŞÜNCELER : Prof. Bahri Savcı (P.K. 687 - Ulus, Ankara) 1968, 176 s., 10 L.

Derleyen : T. Soytürk

Atatürk'ün Söylev Ve Demeçleri

Vasfi Bingöl

Yedi sekiz yıl önce, bir öğretmen okulunun son sınıfında, «Nutuk» tan okuduğum parçaları, öğrencilerimin anlamadıklarını görmüştüm. İşi biraz kurcalayınca, — kendilerine okulca dağıtılmış olduğu halde — «Nutuk»u, hiçbirinin okumadığı, daha doğrusu okuyamadığı ortaya çıktı.

Lisenin son sınıfında da durum aynı idi; üstelik, buradaki çocuklar arasında «Nutuk»u görmeyenler bile vardı.

Atatürkçülük konusundaki başarısızlıklarımızın, kayıplarımızın ve içinde bulunduğumuz durumun, her şeyden önce, Atatürk'ün diliyle, çocuklarımızın dili arasındaki uçurumu görmemekten, Atatürk'le yeni kuşağı birbirine doğrudan doğruya bağlaması gereken köprüyü kuramamaktan ileri geldiğine inandığım için «Türk Dili»nin Kasım sayısında, «Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri»nin Behçet Kemal Çağlar tarafından bugünkü dile çevrilmek üzere olduğunu gösteren örnekleri, çok olumlu bir hareketin öncüleri olarak büyük sevinçle karşıladım.

Şimdi karşı karşıya bulunduğumuz önemli problem, «Söylev ve Demeçler» in en iyi bir şekilde yaşayan dile çevrilmesidir.

Problemin güçlüğü, çetinliği su götürmez. Böyle bir iş, kendi ölçüsünde, büyük çalışmalar ve fedakârlıklar ister. Bize göre engeller, tek kişi ile değil; ancak bu konuda çalışabilecek Atatürk'çü aydınların güçlerini birleştirmekle aşılabilir. Daha önce sadeleştirme işini Beh-

çet Kemal Çağlar'a ısmarlamış olsa bile, yeni bir ortak çalışma düzeni kurmak ve düzenin başarıya ulaşmasına yardımcı olmak, gene de Türk Dil Kurumu'na düşer.

Çorbada tuzum bulunsun diye, «Eğitim Kongresini Açarken» adlı parçayı, asliyle karşılaştırdım. İşin başarı şansiyle ilgili sözlerimi gerektiren de bu karşılaştırma oldu.

Atatürk söze : «Harb-i umumî memleketimize bir mağlûbiyet tevcih etti.» cümlesiyle başlıyor. Özellikle «mağlûbiyet tevcih etti.» takımına tam bir karşılık bulunamadığı için, cümle sadeleştirilememiş, «Genel savaşta yenilgiye uğradık.» şeklinde yorumlanmış. Bu cümle, «Harb-ı umumîde mağlûbiyete uğradık.» cümlesinin karşılığı olduğundan Atatürk'ün söylemek istediğini tam olarak anlatamıyor.

Bu gibi durumlarda kesin yorumlar yapmaktansa, şimdilik tam olarak karşılanamıyan cümleyi parantez içinde vermekte fayda vardır tabii.

«Buna karşı vukua gelen galeyan-ı millîye Ankara muazzam bir sahne oldu.» cümlesi de, «Buna karşı beliren ulusal şahlanış Ankara'da toparlandı.» şeklinde çevrilmiş. «Sahne olma»nın, toparlanışla bir ilgisi olmadığı gibi, şahlanışın toparlanması da biraz tuhaf oluyor. «Sahne olmak» pek yadırganan bir sözcük değil. Cümleyi bu hale sokmaktansa, «sahne oldu» yüklemini kullanmak, daha uygun olmaz mı?

Dördüncü cümlede, anlam kaybına yol açan bir kısaltma yapılmış:

«Bizi yaşatmamak isteyenlere karşı yaşamak hakkımızı müdafaa etmek üzere toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi, burada, Ankara'da inikad etti.» cümlesi, «Bizi yaşatmamak isteyenlere karşı yaşamak hakkımızı savunmak

üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi, burada, Ankara'da toplandı.» şeklinde sadeleştirilmiş. Atatürk bu cümle ile hem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kuruluş nedenini, hem de ilk defa nerede toplandığını belirtmek istemiştir. Sadeleştirilmiş örnektense, daha çok, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, belirli bir iş için Ankara'da toplandığı anlamı çıkıyor. Anlamın tamamlanması için hem «toplanan» hem de «inikadetti» sözlerine ayrı karşılıklar bulmak gerekir.

Atatürk'ün, «Bugün Ankara Millî Türkiye'nin Millî Maarifini kuracak olan Türkiye muallime ve muallimler kongresinin inikadına sahne olmak mazhariyetiyle de müftehirdir.» şeklindeki beşinci cümlesi, «Bugün Ankara, ulusal Türkiyenin ulusal eğitimini kuracak olan Türkiye Öğretmenler Kongresinin toplantısına da tek uygun yer olmak ergisiyle övünmektedir.» tertibinde çevrilmiş. «inikadına sahne olmak» parçasının «tek uygun yer olmak» şeklinde çevrilmesi, cümlenin anlamını değiştirmektedir. Ankara, kongrenin toplantısına en uygun yer olmak bakımından değil, hem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin hem de Millî Eğitim Kongresi'nin toplantısına sahne olmak bakımından övünmeğe hak kazanıyor.

Altıncı cümlede de gözden kaçmış noktalar var: «Asırların mahmûl olduğu derin bir ihmal-i idarînin bünye-i devlette vücuda getirdiği yaraları tedaviye masruf olacak himmetlerin en büyüğünü hiç şüphesiz irfan yolunda ibzal etmemiz lâzımdır.» cümlesi, «Yüz yılların yüklettiği derin bir idare ihmalinin devlet varlığında açtığı yaraları gidermeğe uğraşacak çabaların en büyüğünü, eğitim yolunda bol bol harcamamız gerekmektedir.» şeklinde sadeleştirilmiş.

Bilindiği gibi, «mahmûl olmak», «yükletmek» değil, yüklü bulunmaktır. Ayrıca, «bünye»nin, «varlık», «teda-

vi»nin, «gidermek»; «masruf olacak»ın, «uğraşacak» şeklinde çevrilmesi de, işin biraz aceleye geldiğini göstermektedir. Bundan başka, «çabaların en büyüğünü bol bol harcamak» sözü de güzel değil. Buna, «esirgemeden harcamak» demek, cümlenin bütününü de, «Yüzyılların yüklü olduğu derin bir yönetim umursamazlığının devlet yapısında açtığı yaraları sarmak için göze alınacak yardımların en büyüğünü, hiç kuşkusuz, eğitim yolunda esirgemeden harcamamız gerekir.» şeklinde sadeleştirmek daha uygun olur, sanırım.

Yedinci cümledeki «maddî ve mânevî menabi-i kuvamızı» tamlaması yerine kullanılan «güçlerimizin bütün kaynağını» tamlaması, maddî ve mânevî sıfatları atıldığı, yerlerine de başkaları konmadığı için, asıl tamlamanın anlamını belirtmiyor.

Sekizinci cümledeki «tahsis edilebilen şey» yerine, ayrılabilen şey denecekken, «ayrılabilecek şey» denmiş.

Dokuzuncu cümledeki, «vâsi ve kâfi şerait» takımındaki «vâsi» sözü, geniş varken «elverişli»; cümlenin, «esasları ihzar etmeğe hasr-ı mesai etmeliyiz» kısmı da «Esasları hazırlamağa bakmalıyız» şeklinde çevrilmiş, böylece de, «esasları hazırlamak için çaba harcamak»la, «esasları hazırlamağa bakmalıyız» arasındaki fark ölçüsünde, iş, öneminden kaybetmiş.

«Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin tarih-i tedenniyatında en mühim bir âmil olduğu kanaatindeyim.» cümlesindeki «takip olunan tahsil ve terbiye usulleri,» «şimdiye kadar sürüp gelen okuma ve yetiştirme yanlışlıkları» olarak sadeleştirilmiş. «Okuma ve yetiştirme yanlışlıkları», «eğitim öğretim usulleri» nin karşılığı değil. Ayrıca, «tarih-i tedenniyat» tamlamasındaki tarih sözü de atılınca, «ulusumuzun gerileme ta-

rihi», «ulusun gerilemesi» oluvermiş. Bunların aynı şeyler olmadıkları da belli.

On birinci cümledeki «millî terbiye programı»nı, «ulusal eğitim programı olarak çevirmek mümkünken, buna, «ulusal yetiştirme programı» denmiş. «yetiştirme», «eğitim»in belki eşanlamlılarından biri olabilir; ama «eğitim»in yerini tutmaz.

Gene bu cümledeki, «eski devrin hurafatından» tamlaması, «eski çağdaki asılsız uydurmalardan» tamlamasiyle karşılanmış. Asıllı uydurma olmayacağına göre, «asılsız uydurma» da olmaz. Sonra «hurafe»nin, «Türkçe Sözlük» te, «boş inan» olarak bir karşılığı da var. «Çağ» da burası için, biraz fazla geniş anlamlı bir kelime. Tamlamayı, «geçmişin boş inanları» şeklinde sadeleştirmekte bilmem ki bir sakınca var mı?

Aynı cümlenin «şarktan ve garpten gelebilen bilcümle tesirlerden uzak» takımındaki «gelebilen» sözü yerine «aşırma» kelimesi kullanılınca, «asılsız uydurma» gibi, anlamsız bir tamlama daha meydana gelmiş : Etki gelebilir, ama aşırılmaz.

On ikinci cümlenin başındaki, «Dâva-yı millîmizin inkişaf-ı tammı» takımını, Behçet Kemal Çağlar, «Türk idaresinin gerçek gelişmesi» diye çevirmiş, daha doğrusu yorumlamış. Bize öyle geliyor ki, Atatürk'ün ancak, söz konusu kültürle tam olarak gelişebileceğine inandığı sorun, «dava-yı millî», «Türk idaresi»nden çok, kurtuluş savaşımızın amaçlarını içine alan büyük ulusal ülküdür.

Aynı cümlenin yüklemini de, «sağlanabilecektir» değil, sağlanabilir şeklinde çevirmek gerekmektedir.

«Lâalettayin bir ecnebi kültürü şimdiye kadar takip olunan kültürlerin muhrip neticelerini tekrar ettirebilir.» cümlesi, «Rastgele bir yabancı kültürü kabullenmek şim-

diye kadar uygulanıp duran yabancı kültürlerin yıkıcı sonuçlarını tekrar etmekten başka bir işe yaramaz.» şeklinde sadeleştiriliyor. Ortada zorlayıcı bir neden yokken, cümlede gene bir anlam değişmesi olmuş : «tekrar ettirebilir» başka, «tekrar etmekten başka bir işe yaramaz» gene başkadır. Ayrıca «kabullenmek» sözünü gerektiren bir durum olmadığı gibi, «takip» sözcüğünü de «izlemek», «gütme» dururken, «uygulamak» sözcüğü ile karşılamak doğru olmasa gerek.

«Kültür (haraset-i fikriye) zeminle mütenasıptir. O zemin milletin seciyesidir.» Bu cümleler için de şöyle bir yorum yapılmış : Kültürün bu düşünce ekininin verimi, ekildiği yerin elverişliliği ile orantılıdır. Bu yer de milletin karakteridir.»

Haraset (hiraset veya filâhat) sözcüklerinin karşılığı «ekin» değil, «çiftçilik, ekincilik, ziraat»tır. Bu bakımdan, «haraset-i fikriye»yi, «düşünce ekini» yerine «düşünce çiftçiliği, ya da düşünce tarımı» olarak çevirince, cümleler : «Kültür (düşünce tarımı), yapıldığı yerin özelliklerine bağlıdır. O yer ulusun seciyesidir.» şeklinde sadeleşiyor.

Aradaki anlam ayrılığına gelince : Birinci yoruma göre, kültürün verimi, milletin karakterinin elverişliliği ile orantılıdır. Yani, bu karakter elverişli ise kültür verimli, değilse verimsiz olur. Aslında bu cümlelerde, bir önceki cümle de göz önünde tutulursa, kültürün ulusal seciyeye dayandığı ölçüde güçlü, verimli olacağı, bu kaynaktan uzaklaştıkça ulusallık niteliğini yitireceği, bu yüzden de tarihimizde görüldüğü gibi zararlı sonuçlar doğuracağı anlatılmaktadır. Kısacası, söylenmek istenen, kültürün, millet karakterinin elverişliliği ölçüsünde değil, milletin seciyesinden aldığı güç ölçüsünde verimli ve yararlı olacağıdır.

(Bitmedi)

Anarşizm Üstüne Bir Kaç Söz

II

Masis Kürkçügil

Yaşam, nasıl yaşanması gerekirse, ya hemen öyle yaşanacak, yada ölünecek.
(Malraux)

Naçayevcilik bütün bir Rus devrimciliğine damgasını basmış bir öğreticiktir.[4] Var olan değerler bu iğrenç düzende birer hiçtiler. Önemli olan gelecektekilerdir. Damga yalnız anarşizm'in değil toplumcu devrimcilerin de üzerindeydi. Artık XIX. yüzyıl devrimci ruhu suikastler, anarşist-cinayetlerle ayakta duruyordu. Yıldırı başlamıştı.

24 Ocak 1878'de bir genç kız Petersburg valisi Trepov'u öldürür ve jürice suçsuz görülür. Aynı yıl ölüm taçların üzerindedir. Almanya'da tenekeci Hoedel, hekim Nobiling imparatora; İspanyol işçisi Oliva Moncasi krala suikast yaparlar. 1881'de Çar öldürülür. Avrupa'da anarşizm aydın çevrede tutulur, züppece cinayetler de işlenir ama soylu cinayetler devam eder. 1887'de İspanyol anarşistleri dünyaya duyuruda bulunurlar. «Toplum boyun eğmezse, kötülük ve sapkınlık yok edilecektir, hepimiz birlikte ölecek bile olsak». 1890'da edimsel yoldan propaganda edebiyatçıları, özgür düşünceden yana olanları coşturuyordu (anarşizm dogmalardan, sistemlerden uzak bir öğretidir-kilisesizdir). 1892'de Avrupa'da binden, Amerika'da beşyüzden çok dinamitli suikast yapılır. 9 Aralık 1893'de Auguste Vaillant Fransız Ulusal Meclisinin ortasında «çivili çorba» bombasıyla 80 kişiyi yaralar, ölen olmadığı halde

giyotine gönderilir — inancı uğruna ölenlerin saygısını görür. Yığınla insan mezarına gelir. «Yaşasın devrim», bıçak iner ve çıkar. 24 Haziran 1894 de Lyon'da genç İtalyan anarşisti Caseiro arabanın basamağındadır, elindeki bıçak cumhurbaşkanı Sadi Carnot'ya «Yaşasın devrim» haykırışıyla saplanır. Saplanır ya, yasacılar artık iyice korkarlar. 12 Aralık 1893'den sonra 26 Temmuz 1894'de anarşizm aleyhine yasalar çıkartılır. Bunun üzerine Fransa anarşist sendikalizme kayarken 1898'de Avusturya İmparatoriçesini anarşist Lucher öldürür. XX. yüzyıl anarşizminin en güçlü damgasını taşıyan İspanya'da 8 Ağustos 1897'de başbakan Canovas del Castillo öldürülür. Akdenizin diğer lâtin ülkesi İtalya'da 20 Temmuz 1900'de Bresci Kral Humbert'i öldürür.

Yeni dünya bu atakların dışında kalamaz. Alman anarşistlerinin önderi Johann Most'ın Amerika'ya ayak basışıyla 1887 genel grevinde kanlı olaylar çıkar, sonunda anarşistler, öldürülür. Avrupa'da devrimci eylem en belirgin olarak Rusya'da görülür.

1903 - 1905 Rus devrimcileri gerçekte, tam anlamıyla kesin bir öğretiye bağlı sayılamazlar. Umutsuz ve yalnızdırlar. Soyut bir öğeritinin peşinde koşmak akıllarından bile geçmez. Öldürüyorlar, zor kullanıyorlardı. Ama bu, zoru yasalaştırmak için değil, ortadan kaldırmak içindi. İnsan yaşamına büyük saygıları vardı (öldürecekleri insanların yanında bir başkasının da ölmesi ihtimali ellerini kollarını bağlardı). Ne yazık ki öldürüyorlardı. Bu, bağışlanmaz bir suçtu. Her ne olursa olsun, insan yaşamına kimse el uzatamazdı; uzatan kaatildi, ölmeliydi. Onlar kaatillerin yeryüzünden kalkması için kaatil olmayı seçtiler. İnsanları ve kendilerini yargılıyorlardı. En güçlü, en gerçek yargıçlardı onlar.

Uzun sürmez bu devre, açık-kapalı, anarşizm yıldırı eylemlerinden uzaklaşmaya başlar ve yeniden[5] işçiler arasında örgütlenip anarşist sendikalar kurma yoluna gider.

Devrimci (anarşist) sendikacılık — anarko sendikalizm — 1895 de iyice güçlenir. Artık ana araç bireysel yıldırı değil de, genel grevdir (grev kısa zamanda sertliğe dönüştüğünde bireysel eylem yine gereklidir. Bu arada bütün grevlerde Devletin emekçinin karşısında olması, onun gerçek niteliğini belirtmesi bakımından da önemlidir). Fransa'da üçüncü Cumhuriyet döneminde yapılan bütün grevler anarşistlerce yaratılmıştır. Rus devriminde anarşistler Makno'nun önderliğinde çalışırlar. Ama bütün bunlar İspanya'nın yanında birer çerezdir, 1934 den iç savaşa dek anarşistler yedi destek grevi yaparlar, savaşta da etkindirler. Barselona'da komünistler az olduğu için anarşist önderler savaşın da önderleri olurlar. Endülüs köylüleri ayaklanarak, resmî görevlileri kovup anarşist bir düzen kurmağa çalışırlar. Anarşizm'in sendikalarla olan yakın ilişkisi sendikalizme iki ana ilkesini kazandırır : Eğitici çalışmanın önemi ve siyasal eylemle sendikacı eylem arasındaki ayrım.

Anarşizmin tuttuğu yolunun bulanıklığı özünden gelir. Bu, yoldan çok amaç üzerinde durmasındandır. Anarşist topluma nasıl geçileceği oldukça belirsiz. Devrim. Evet, ama nasıl. Halkın kendisi yapacak devrimi. Halk devrimi. Oysa halkın anarşist bir devrim yapabilmesi için bilinçli bir işçi kütlesi olması gerekir (belki de bunun için anarşizme aydınlar öğretisi deniliyor). Yol bulanıktır, uçurumun ötesindeki «Yeryüzü cenneti» açık seçik görülür de uçurumdan geçilecek yol kesik kesiktir. (Bunun bir nede-

ni de anarşizm'in sistematik bir öğreti olmamasıdır — Bakunin çıkış noktası Hegelcilikten bile nefret eder.)

Kropotkin ise anarşizme giden yolun insan toplumundaki gelişme eğilimlerinin çözümlenmesinden çıktığını söyler. Hükümetin yapması gereken ödevleri üzerlerine alarak özgür girişimler yapmaya çalışan (özellikle uluslararası) dernekleri örnek gösterir.

Yolunun bulanıklığı anarşizmin anarko - sendikalizme kaymasının da bir nedeni oldu. Yeni bir yol arandı ama araç, komünist toplumun en yüksek aşaması anarşist cennet o kerte iyi çizilmiştir ki daha iyisini bulabilmek çok güçtü.[6] Devlet yerini sözleşmelerin gelişmesi ile oluşan federasyonlara bırakacak, o da gelişerek bir dünya federasyonu halini alacaktı. Kapitalizm'in yerine, işletmelere ortak bağımsız üreticiler birliği üzerine kurulmuş bir düzen gelecek; üretilen servetin bölünmesi için «Herkesten yeteniği, herkese gereksemesi kadar» ilkesi uygulanacak, uyuşmazlıklar geçici hakemlerce çözümlenecekti. Düzen en küçük birim üzerinde kurulacak; bu, yapıdaki çivi gibi en önemli grup olacaktır. Toplumsal örgen bunun üzerinde yükselecektir. Uyum, grup, birlik ve federasyonların güç - etki dengesinden doğacak; bunlar sürekli olarak değişeceğinden, her an yeni bir düzen kurulacaktır.

Uyuyan bir öğreti gibi gözüküyor anarşizm ama unutmayalım ki otoriter sosyalizm de ancak yarım yüzyıl sonra eyleme geçmişti, doğuşundan sonra. Toplumsal çatlakların arttığı ve artacağı yeryüzünde insan bir fabrika malı olmaya başlamış, baskı alabildiğine artmıştır. İnsan insan olmaktan (*ben ben* olmaktan) gittikçe uzaklaşmaktadır. İşte anarşizm en azından bu noktada haklı ve usa uygun olduğunu ortaya koymuştur. Umut, sürüye dahil olmak

istemeyen, kendi kendisi olmak isteyen, özgürlüğü, kardeşliği seven insanlarda.

---

4 Lenin'in iki başucu yazarı Naçayev ve Tkatçev'dir.

5 Bakunin birinci enternasyonal döneminde Fransız, İsviçreli, İtalyan ve İspanyol anarşist işçilerini gizli bir örgütte toplamıştı. Marx'ın birinci enternasyonali işlemez duruma getirmesinin bir nedeni de Bakunin'in enenternasyonalden atıldıktan sonra bu devrimci güce sahip gizli örgütü bozmamış olmasıydı. Belki de 1871 Paris komünü bunun sayesinde oldu. Eylem Bakunin'ci ve Blanqui'ci idi, Engels'in de sonradan kabul ettiği gibi, işçi diktatoryasından uzaktı. Amacı federalizm yani tam anlamıyla anarşist bir amaç idi.

6 Lenin'in bu konudaki tablosu anarşistlerden noktası noktasına kopya edilmiştir. (Gide ve Riste).

o

Kentsoylu Özgürlüğü

Feridun Güzeldoğu

Kapitalizim emperyalist aşamasında, sosyo-politik düzeyde sosyal demokrasiyi yaratırken, düşünce alanında da kent-soylu özgürlüğünü yeni bir biçimde varoluşçuluk içinde ortaya koydu. Bu iki toplumsal olgunun bir arada ortaya çıkışı rastlantı olmanın ötesindedir. Batılı kentsoylu değişik koşullar altında kendi egemenliğini sürdürmenin, ancak değişik düşünce biçimlerini de araştırmayı gerektirdiğini bilen tarihsel bir geleneğe sahiptir. Şüphesiz batıya özgü sosyal kurumların gelişmesi, kendi üretim güçleri ve ilişkileriyle sıkı sıkıya bağlıdır. Nitekim genel çizgileri ile varoluşçuluğu alacak olursak o, savaş gibi toplumsal çöküntünün tüm görüntülerini ortaya koyan olayların arkasından çıkan bir düşünce akımının ötesinde, batı kapitalizminin geçirmekte olduğu aşamalara uygun olarak, bunların düşünce alanındaki çözümlenmelerinin aranışıdır. Özgürlük de bu arayışlardaki öğelerden biridir. Marx'a gelene kadar bireyin toplumla olan çatışmalarına hep, üretim ilişkilerinin dışında bakılmış ve ilk olarak yabancılaşma kavramı Marx ile birlikte çıkmıştır. Marx'a göre yabancılaşma; bireyin, ürettiğinin egemenliği altına girmesi yani nesnelleşmesidir. Bazı kimselerin Marx'ın yabancılaşma kavramını, onun «artık-değer»inden daha önemli bulmalarını bir noktaya kadar haklı bulmak gerekir.

Varoluşçuların edebiyat alanındaki temsilcileri Dostoyevski, Kafka, Camus, Sartre ve bazı çizgileri ile Thomas Mann bize, batı kapitalizminin emperyalist aşamada yaban-

cılaştırdığı bireyin trajedisini olmasa bile dramını çizerler. Biz bu yazarlarda, evrensel insan tema'sı işlenirken, belirli olarak kentsoylu sınıfın veya onun çevresindeki sosyal tabakaların betimlemelerini buluyoruz. Bu yazarların yapıtlarında sundukları, kapitalizmin görkemli görünümü arkasında gizlediği, tutsak ve tükenmiş kentsoyluyu vermeleridir. Nitekim kentsoyluyu -birey olarak- ele almaları onları Marksçılığa yaklaştırırken, diğer yönü ile kentsoyluyu soyut olarak görmeleri ve onun varoluş öğelerinden biri olan özgürlüğünü sosyo-ekonomik plân dışında açıklamaya kalkmalarıyla ondan uzaklaşmaktadırlar. Kentsoylu, egemenliğini ele almasından bu yana, geliştirdiği özgürlük kavramını hep bu yönden açıklamağa çalışmıştır. Nitekim Kant'da «özgürlük hem kendinin hem de başkalarının özgürlüğünü gerektirir.» Kierkgaard'da «Zorunluğa karşı özgürlük iman ile çözümlenir.» ve Sartre'da -Kant'ın düşünce biçimine daha yakın olarak- «Başkalarının özgürlüğünü gözetmezsem, kendi özgürlüğümü de gözetmem.» biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu tanımlamalara uygun örnekleri sırasıyla, Kafka'nın *Dâva*'sında, Sartre'ın *Altona Tutukluları*'nda ve Thomas Mann'ın *Budenbrooks Ailesi*'nde buluruz.

Demek oluyor ki kentsoylu, üretim mallarına sahip olma özgürlüğünün sağladığı, ekonomik ve politik egemenlik sonucu, emekçi sınıfının özgürlüğünü kısıtlayan üst yapı kurumlarını biçimlendirirken; üst yapı kurumlarındaki kentsoylu çıkarına uygun bu biçimleniş aynı zamanda beraberinde getirdiği çelişki ile, kendi sınıfının da özgürlüğünü kısıtlar. Bu çelişki, sınıflı toplum biçimine özgü bir çelişki olup kendini yabancılaşma biçiminde ortaya koyar. Yukarda örneklerini verdiğimiz yazarların yapıtlarındaki «tuzaktaki kentsoylu özgürlüğü» bu olmalıdır. Sartre'nin başkalarının özgürlüğü ile aynı paralelde gördüğü özgürlük bu özgürlük-

tür. Ama sınıflı toplum biçiminde asla ele geçmeyecek bir özgürlük.

Endüstrileşmenin zorunlu olarak sefere çıkardığı kentsoylu adlı geminin kaptanlığını Dostoyevski'de Tanrı baba yapar. Ama gemide yolculuk yapan kentsoylular, geminin büyük dalgalar arasında ve sonsuz sessizlikte geçirdiği bu korkunç serüvenin -geminin bütün rahatlığına ve kaptana yalvarıp yakarmalarına rağmen- sona ermediğini görünce, Kafka'nın işareti üzerine filikaları indirip denize açılırlar. Ama şimdi korkunç dalgaların ve sessizliğin yerini en az onlar kadar beter sisler almıştır. Deniz yine amansız denizdir. Zaman zaman sisler arasından belli belirsiz kara parçası görünüyorsa da karaya yaklaşmak mümkün değil. Yolcular kürek çekmekten bitkin, yaşamın anlamsızlığını daha da beter öğrenmişlerdir. Sartre onlara, filikaları terk edip herkesin tek başına yüzerek karaya ulaşabileceğini öğütledi.

Zaten, kentsoylunun kendi sosyal sınıfının dışına çıkıp, evrensel bir özgürlük tanımlamasına gitmesi olanaksızdır. O, tarihin sahnesinden kalkıncaya kadar, sınıflı toplumda da özgürlük bulunduğunu savunarak, kendi ekonomik sömürüsüne ve buna bağlı olarak kendi sosyal sınıfının egemenliğinin sürüp gitmesine değişik giysiler altında —varoluşçuluk gibi— çalışacaktır. Ama bu demek değildir ki, kentsoylunun bu eylemleri, insanlığın sınıfsız toplum biçimine geçişte katkıda bulunmasın.

Çağımızda özgürlük sosyo-ekonomik bir kavram olarak tarihin akışı içinde (diyalektik bir gelişimdedir. Ve emekçilerin vermekte oldukları evrensel özgürlük savaşında, bilinçlenmiş kentsoylu kendi sosyal sınıfının çıkarı için özgürlük adına aldatmalara ve oyalamalara gitmeden yerini almaktadır. Bilinçlenmiş kentsoylu -özgürlüğün parçalanmaz bir bütün olduğunu kavrayan kişidir.- sınıflı bir toplumda, parça-

lanmış özgürlük içinde kendini özgür bulması imkânsızdır. O özgürlüğün ancak, emekçilerin özgürlüğünü kısıtlayan nedenlerin (ekonomik ve sosyal) ortadan kaldırılmasına bağlı olduğunu ve bu kavgada (insanı bilinçlendirme) yerini almanın zorunluğunu duyan kişidir. Bilinçli kentsoylunun emekçi sınıfının yanında yer alması varoluşunun nedenidir.

o

BİZE GELEN ESERLER

- EKONOMİK GELİŞMEYİ HIZLANDIRAN ETKEN OLARAK EĞİTİM : Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti. (özel basım) 1968, 462 s., ücretsiz.
- *Kumarbaz* (Roman): Dostoyevski. Çeviren: Nihal Yalaza Taluy. Varlık Yayınları, 3. basılış, İstanbul 1967. 4 lira.
- *İhtiyar Balıkçı:* Ernest Hemingway. Çeviren: Orhan Azizoğlu. Varlık Yayınları, İst. 1967. 7. basılış. 2 lira.
- *Pastoral Senfoni:* André Gide. Çeviren: Muhtar Körükçü. Varlık yayınları, İst. 1967. 3. basılış. 2 lira.
- *Mehmet Akif* (Hayatı, sanatı şiirleri): Hazırlıyan: Zahir Güvemli. Varlık Yayınları, 5. basılış. İst. 1967. 2 lira.
- *Fidel Castro Konuşuyor:* L. Lockwood-F. R. Allemann. Çeviren: Nedim Sel. Habora Yayınları, İstanbul 1967. 5 lira.
- *Nâzım Hikmet üzerine:* (Nâzım Hikmet'in Şiirlerinde Dünya görüşü olarak diyalektik materyalizm): Zühtü Bayar, Habora Yayınları: 28, İst. 1967. 3 lira.
- *Bir Şefin Çocukluğu:* Jean-Paul Sartre. Çeviren: Eray Canberk. Habora Yayınları, İst. 1967. 5 lira.

Bir Mektup

Aşağıdaki yazı, tarihçi Engelhart'ın Türkiye ve Tanzimat: Osmanlı Devletinin Reform Tarihi *adlı eserinden alınmıştır. Reşit Paşanın düşmesinden birkaç hafta sonra Avusturya başbakanı prens Metternich'in Avusturya'nın İstanbul elçisi kont Apponyi'ye çektiği bu telgraf, dün olduğu gibi bugün de, Türkiye'nin gericilik ve yobazlık çukuruna batıp uyanmamasını istiyen ve bu uğurda büyük çabalar harcıyan yabancı devletlerin değişmemiş ve değişmiyen politikalarını açıkça ortaya koymaktadır. Yobazlığın dolu dizgin artıp geliştiğini İnönü'nün yana yakıla Türk halkına bildirdiği bugünlerde, bu telgraf bize, Tanzimattan buyana sistemli bir biçimde işliyen yobazlık dolabının kaynağına ışık tutmaktadır.*

«Herhangi bir durum, pek çeşitli birçok hal ve koşullardan meydana gelir ki, bunlar arasında geçmiş durumları birinci sıraya koymak gerekir.

Koca devleti kemiren bir hastalığın açık belirtisi sayılabilen Mısır'ın ağır yükünden Babı Âli'nin daha yeni kurtulduğu bu sırada aşağıdaki gerçek Osmanlı devletine özellikle uygulanabilir. Osmanlı devleti çöküş ve gerileyiş içinde bulunan bir varlıktır... Şurasını gizlemeğe çalışmamalı ki, çöküş nedenleri arasında ilk temelleri Sultan Selim tarafından atılıp son padişahın ancak derin bir bilgisizliğe ve sınırsız bir hayalciliğe dayanarak benimseyip yürüttüğü Avrupa biçimindeki yenilik düşüncelerini söylemek gerekir.

Babı Âli'ye şöyle davranmasını salık veriniz:

Hükümetinizi, varlığınızın asıl temeli olan ve Zatı Şahane ile müslüman uyrukları arasında başlıca bir bağ olan Din yasalarına saygı ve onlara göre davranma esası üzerine kurunuz. Zamanın ihtiyaçlarına göre hareket ediniz ve zamanın doğurduğu ihtiyaçları göz önüne alınız. Devlet yönetimini düzen altına alınız ve onu yenileyiniz. Ama törelerinize ve yaşayışınıza uygun olmayan bir yönetim kurmak için eski yönetimi yıkmayınız. Yoksa, padişahın ne yokettiklerinin, ne de yokettiği şeylerin yerine koyduklarının kadrini ve değerini bilmediği anlaşılır.

Avrupa uygarlığından sizin yasalarınıza ve tüzüklerinize uymayan yasaları kabul etmeyiniz. Çünkü batı yasaları hükümetinizin temelini meydana getiren yasaların dayandığı usul ve kurallara hiç mi hiç benzemiyen kurallar üzerine kuruludur. Batı ilkelerinde temel olan şey hıristiyanlık yasalarıdır. Siz Türk kalınız. Ama, madem ki Türk kalacaksınız, Şeriattan ayrılmayınız. Öbür dinlere karşı hoşgörürlü olmak için Şeriatın size gösterdiği kolaylıklardan yararlanınız. Hıristiyan uyruklarınızı tamamiyle himayenize alınız. Onların padişah tarafından horlanmasına engel olunuz. Adı geçen uyrukların din işlerine karışmayınız. Faydalandıkları ayrıcalıklara saygı gösteriniz, Gülhane hattındaki sözlerinizi yerine getiriniz.

Bir yasanın uygulanmasını sağlamadan nedenlerini asla ilân etmeyiniz. Hak ve sevap yolunda ilerleyiniz. Ama bunu yaparken batının genel düşüncesi saydığınız şeye önem vermeyiniz; siz bu genel düşünceyi, Avrupa'nın genel sesini anlamıyorsunuz. Eğer ilerleme yolunda adalet, bilgi ve bilinçle ileriye doğru yürürseniz Avrupa kamu oyunun önemli olan kısmı sizden yana olacaktır.

...Kısacası, biz Babı Âli'yi kendi yönetim biçiminin düzenlenmesi için girişilen işlerden vazgeçirmek istemiyoruz.

Ama durum ve koşulları Türkiye İmparatorluğunun durum- ve koşullarına uymıyan batı yönetimlerini herşeyden önce taklide değer bir örnek sayarak ona göre yenilikler yapılmasını, Ana Yasaları doğunun törelerine uymayan yönetimleri taklit ve bugünkü durumda her çeşit yaratma ve düzenleme gücünden yoksun olup islâm ülkelerine zarar getirmekten başka bir sonuç vermiyeceği açık olan yenilikleri kabul etmemesini ve onları uygulamamasını salık veririz.

...Acaba beni politik bir takım düşlere dalmakla mı suçlıyacaklardır? Varsın öyle olsun......»

Yenu : 238; Radar Reklâm : 59

Otyam'ın Son Kitabı

Ferit Edgü

Fikret Otyam, *Gide Gide*'lerinin ilkini 1959'da yayımlamıştı : *Ha Bu Diyar*. Bugün, *Korku, Kaymakam Babo, Köprü, Kara Tohum* adlı dört röportajını Gide Gide dizisinin dokuzuncusu olarak sunuyor. Otyam'ın bu dokuz kitabının bir tekini bile okumuş olanlar, onun nasıl basit bir gazetecilik görevini aşan tutkuyla memleketine, gününün can alıcı sorunlarına eğildiğini, o soruları nasıl yaşayıp, nasıl yazdığını bilirler. Otyam hiçbir zaman dıştan bir insan olarak eğilmiyor ele aldığı sorunlara; tam tersine aynı yazgıyı ister istemez paylaştığını, bunların kendini doğrudan doğruya ilgilendiren sorunlar olduğunun bilincinde bir yazar olarak çıkıyor karşımıza. Gide gide bitmeyen Anadolu, söyleye söyleye tükenmeyen bu toprağın insanının dertleri Fikret'in kendi öz derdi olarak yansımaktadır bu röportajlarda. Otyam'ın bu ortaya koyduklarıyla basit gazetecilik görevini aştığını söyledim az önce. Burdaki «basit» sözcüğü bedava kullanılmış bir sözcük değildir. Çünkü Otyam bir röportaj yapmak için röportaj yapmıyor : gerçekte onun konularından hiçbiri, bayağı bir deyişle «sansasyonel» değildir. O, bu konulara eğildikten, onları ortaya koyduktan sonra, kendiliklerinden, ister istemez «sansasyonel» olmuşlardır — Kaymakam Babo'da olduğu gibi. Otyam'ın bir Alâaddin'in lâmbası varsa eğer, ne bu gezilerinde elinden düşürmediği fotoğraf, ne de ses alma makinasıdır. Bunlar olsa olsa Fikret'i varmak istediği yere götüren araçlardır. Nereye varmak istediğini, ke-

sin, apaçık bir biçimde gören yazarın bu araçları nasıl birbirinden ustalıklı kullandığının kanıtıdır elimizdeki bu son kitap.

Yurdunu, yurdunun insanlarını, onların günlük sorunlarını yakından bilmenin verdiği güveninin yanısıra, o şaşırtıcı önsezisiyle (başka bir sözcük bulamıyorum) el atığı konuların, ne mene can alıcı, ne mene bir çok gerçeği gizleyici olduklarını bilen Otyam'ın haritadaki, Anadolu haritasındaki *o* noktayı seçmekteki isabeti bundan geliyor. Onun hiçbir seçmesi boş, geçici, havada kalan konulara yönelmiş, onları dile getiren bir seçme değildir. *Kaymakam Babo* röportajını okuyanlar, ve ardından gelen olayları, mektupları, «tekzip» leri izleyenler, ne demek istediğimi daha iyi anlayacaklardır, sanıyorum.

Fikret Otyam her kitabında kendisini yenilemiyor, ama ondan daha iyisini, daha önemlisini yapıyor : gelişiyor. Çok az sanatçımızda karşılaştığımız bir özelliktir bu. Sivri akıllının biri çıkabilir ve bana Otyam'ın bir sanatçı olmadığını söyleyebilir. Doğrudur : Otyam çok şükür ki, sanatçı değildir. Hiç değilse bu röportajlarında. Ama yazmanın bir eylem olduğuna, günü içinde aracısız bir işlemi olması gerektiğine inanıp, bunu gerçekleştirmeye çalışan yazarlarımız içinde, iki günlük gazete fıkracımızı (Çetin Altan ile İlhan Selçuk'u bir kıyıya koyacak olursak) değil onu aşan, ona yaklaşan birini bulmakta güçlük çekeceğiz. Otyam'ın Gide Gide'leri, günümüz Anadolu'sunu tanımak konusunda Makal'ın *Bizim Köy*'ünden daha etkili yazılardır. Ve şüphesiz çok daha önemli. Çünkü Fikret, bir köyün dar sınırları içinde bir Orta-Anadolu ortamını değil, doğusuyla batısıyla, güneyiyle kuzeyiyle bütün bir Türkiye'nin topoğrafyasını çizmeye yönelmiştir. Sosyolojik, etnolojik araştırmaların yok denecek kadar az yapıldığı bir

ülkede, bu sorunlarla ilgilenen herkesin bugün için, el kitabıdır Gide Gide'ler. Eşsiz insancıl birer belgedirler.

Gazete röportajcılığımızı Hikmet Feridun röportajcılığından (başka bir deyişle, palavra röportajcılıktan) kurtaran, ona gerçek etki gücünü kazandıran Otyam, 59'dan bu yana her yıl bir kitap verdi. Bu kitapların herbiri de, yazımın başından beri açıklamaya çalıştığım gibi, ezilmişliğe, sömürüye, yoksulluğa, topraksızlığa, kısacası insanı insan kılmayan düzene indirilen birer darbedir. Konusu bu ülkenin insanı olan, onlarda kendini, kendinde onları yaşayan bu insanın kaleminden çıkan hiçbir sözcüğe yabancı kalınamaz. Çünkü o, gerçekten de, bozulmakta olan, içinde yaşadığımız şu dünyanın eşsiz bir betimleyicisi, ve temeli atılan bir başka dünyanın muştularını bize ulaştırmak isteyendir.

o

BİZE GELEN ESERLER

- o *Başkaldıran Adam* : Albert Camus. Çeviren Tahsil Yücel. Varlık Yayınları : 1324, İstanbul 1967, 320 sayfa, 8 lira.
- o *Bir Avuç Böğürtlen* (Roman) : İgnazio Silone. Çeviren: Nihat Önol. Varlık Yayınları : 1327, 331 sayfa, 6 lira.
- o *Yaşıyan Alevilik* (Röportaj) : Yahya Benekay. Varlık
- o Yaşıyan Alevilik (Röportaj) : Yahya Benekay. Varlık Yayınları, İst. 1967, 5 lira.
- o *Otuzbeş Yaş* (Şiirler) : Cahit Sıtkı Tarancı. Onuncu basılış. Varlık Yayınları, İstanbul 1967. 4 lira.
- o *Kara Ceylân* : Anna Sewell. Çeviren : Gülen Olut. Varlık Büyük Çocuk Kitapları. İstanbul 1967, 2 lira.

Anadolu Türkçesi

XIV

İsmet Zeki Eyüboğlu

KIR, DERE, PALAN, PALAMUD, PANCAR, PETEK, YULAR, HÖDÜK, KANCIK, PAPEL, FİL, GÂVUR, KEBAP, ŞAMATA, KABAK, MAŞRAPA...

KIR, Sümer dilinde Kur, Grekçede Khora, Çuvaş ağzında khyır biçiminde söylenen bn sözün kaynağı bizce Sümer-Grek dilleridir. Çağataycada Kır sözü daha çok tepe anlamına gelmektedir. Grek dilinde kır renginde olana da *Khırros* deniyor.

Dere, sözü dilimizde küçük çay, küçük ırmak karşılığında kullanılıyor. Fars dilinde ise Dere denince, iki dağ arasındaki dar yer, damlarda suların aktığı oluk biçimli yerler anlaşılır, Sanskrit dilinde bunun karşılığı DARA'dır. Almanca Thal, İngilizce Dale, Lâtince Vallum, Fransızca vallée bu anlamlarda kullanılıyor.

Palan, dilimize farsçadan girmiştir. O dilde pâlân diye yazılır. Yük hayvanlarının üstüne konan semer örtüsü demektir. Ayrıca semer anlamına geldiği de oluyor.

Palamud, dilimize Grekçe-rumca Balamidi sözünden geçmiştir. Meşe ağacının yemişi anlamına geliyor.

Pancar, Farsça pancâr sözünden geliyor. Şeker yapılan kökü yumurcaklı bitki demektir.

Petek, dilimize Ermeni dilinden gelmiştir. O dilde buna

Petak derler. Bal arılarının yaptığı altı köşeli mum kapçıklara denir. Anadolu türkçesinde bal arısına de petek dendiği olur.

Yular, dilimize rumcadan gelmiştir. Rumcada bunun karşılığı Eulera'dır. Hayvanın başına takılan bağlık anlamında kullanılıyor. Anadolu ağızlarında y harfi ile ü - u harflerinin yer değiştirmesi sık sık görülür. Yılan - ılan, yüksek-üksek, inek - yünek, yüksük - üksük gibi. Eulera sözünde de eu hecesi yû biçimine girip yular olmuştur.

Hödük, köylü, kırlı, kaba insan, kent dışında yaşayan kimse anlamına gelen bu söz islavcadır. İslavlar, onu yukarda yazılı anlamlarda kullanır. Bizde değişmiştir anlamı. Doğrusu bunun haadu, olarak yazılıyor.

Kancık, dilimizde dişi köpek anlamına kullanılır. Grekçedir. O dildeki karşılığı khanodis, yada khandos olarak geçer. Dilimize o yolla girmiştir.

Papel, çok uzun bir yolculuktan sonra dilimize girmiş olan bu sözün kaynağı eski Mısır dilidir. Mısırlılar buna papyros, Grekler gene papyros, derler. Geniş yapraklı bir otun adıdır. Lâtincesi papyrus, fransızcası papier, ingilizcesi paper, almancası papier, italyancası papiro, ispanyolcası papel, papeleria olarak söylenir. Dilimize ispanyolcadan, deniz yolu ile geçmiştir. Denizcilerin kullandığı bir alış-veriş aracıdır o çağda...

Fil, dilimize farsça gene bizim kullandığımız anlamda kullanılan pil sözünden geçmiştir. Arablardan aldığımız eski yazıların arab söyleyişine göre içinde p yoktur. Arablar p harfini bilmediği için onun yerine f kullanırlar, biz de onlara uyarak fil demişiz...

Gâvur, dilimize arapçadan geçmiştir. Doğrusu kâfir'dir. Örtmek anlamına kullanılan küfr kökünden gelen bu söz, örten, gizleyen, inkâr eden gibi değişik anlamlarda kullanılırdı.

Kebap, arapça doğranmış, dilimlenmiş, sonra pişirilmiş et anlamına gelen kebbeb sözünün bozulmuşudur. Farsçası büryan'dır.

Şamata. Bu da arapçadır. Doğrusu şematet'tir. Gürültü-patırtı, bağırıp çağırma anlamına gelmektedir.

Kabak, bu sözün italyancası copoceia, fransızcası caboche, ispanyolcası calabaza, calabesin. Almancası Kürbis. Azeri ağzında kabak sözünün anlamı başka : ön, ileri, kabaklı: öndeki, kabakça önce, kabağa götürmek : ileri götürmek, kabak - diş : ön diş, kabaklaşmak : karşı çıkmak, öne geçmek anlamlarında kullanılıyor. *Lehçe-i Osmaniye* yazarına bakılırsa, bundan çıkan anlam şudur : kabak'la kap arasında bağlantı vardır. Çünkü kabaktan kap yapılıyor. Rus dilinde kabak sözü meyhane anlamında kullanılıyor.

Maşrapa, dilimize Arapça içmek anlamına gelen şürb sözünden geçmiştir. Su içilen nesne, içki içilen araç demektir.

Mektuplardan Yansıyan

Hulki Aktunç

...bir İngiliz bakanının parlâmentoda alkışlar arasında söylediği gibi «Evet baylar, mektupları açıyoruz, üzüle üzüle, tiksine tiksine açıyoruz. Ama ne yapalım ki vatan (yani soylular ve burjuvalar sınıfı) tehlikede!»

Kropotkin[1]

Günlükleri bir yana bırakırsak, yaşadığımızı mektuplarla belgeleriz. Anımsayalım bir, eşe-dosta, sevdiğimize yazılmış; biryerlerde — defter, kitap aralarında, tozlu çekmecelerde — kaladuran eski mektupları. Birden usavuran dertleşmeler, yaşamaya, ölüme, giderek bunları biçimleyen — dipnotlarda — geçim kaygılarına rastlarız, ne demek, çarparız belki! Geçmişten çaldığımız yaşantılar değildir onlar, hayır. Büyük bir cömertlikle saçıp savurduğumuz, sevincin, hüzünün gitgide yıllandırdığı, güzelliği doğallığında ezgilerdir.

Diyelim, sevdiğimize yazılmış ilk mektuptur, önsöz. «Sayın» demişizdir — bey, bayan —, zarflarda çoğalan sözcüklerle. Yalın bir yakınlaşmanın anlamını içerir hele «...ciğim, ...cığım» la başladıklarımız. Upuzun, yapraklarca yazılmış olup, onu nasıl sevdiğimizi biriktirenleri de unutmayalım. Belirli bir coşkunluk çağını vurgular bu türlüleri. Kıyasıya yalvarıp, kıyasıya diklendiğimiz, kör kör inandığımız bir çağı. Cümle gerçekleri bir yana itip, iki ki-

şilik mutluluklar arandığımızı.

Sonraları kesin değişmelere, biçimlenmelere gidecek kişiliğimiz, en çok «..artık başlıyorum,,,,. bu kez elde etmeliyim..» lerle dolu mektuplarımızda yansır. İyiniyetliyizdir, iyiliğin güzellikle en ulu bağdaşımını bulacağımızı sanırız. Oysa, gerçeğe götüren yolun arakapılarında, kötü atasözleri gibi çarpacaktır yüzümüze, «tavsiye» siyle, «..çok yüksek makamına» başlığiyle saygınlığı veya ödün verişi damgalanan mektuplar.

Bunalmanın, öfkenin birden patladığı mektuplarla açığa vuracağız birinde, bırakılmışlığımızı. Hiç bir şeyin değişmediğini kanıtlamak ister gibi «el-göz öpücüler, selâm vericiler» le şişirilen mektuplar yazacağız, okuma-yazma bilmeyen birine. Gurbetteki, askerdeki kız-kızanına, kardeşine, helâllisine. «Kestane kebap, acele cevap» diyecek mırıldanarak. Belki küçük bir çocuğu yanaştırıp el kalıbını çıkarttıracak, yaprağın boş yüzüne. N'olursa olsun, bir dokunuşla, bir sözcükle yaşamaya bağlılığını örnekleyecek.

İsteklerin, yanılmaların, «yeni bir şey yok»ların, kaygı ve coşkunun kaynaştırdığı sevgi gölcükleridir diyebiliriz mektuplar için. Hem mektubu yöneltiğimiz kişiyle, hem kendimizle konuşup tartıştığımız tutanaklar. Dargınlığı köklü nedenlere bağlayıp da, son mektubu yazdığımızda, karşıdaki için de, bizim için de, koca birer noktadır mektup. Diğerleri sevimli virgüllerdir, kavuşma veya ölümle önleri kesilen. Ölüm. Mektuplar. Artık içimizde yüreğimizde yazılacaktır. Küçük şeylerin anımsatıverdiği dostluklara, hüznün kıyılarında dolaşırken. Bir odada, bir taşıtta, bir çayevinde, yıldırım gibi geçen suskunluklarda, gözlerimizde yazılacaktır.

Yalnızca bunlar için bile, saygıdeğerdir, dokunulmaz-

dır mektuplar. Her mektup «bir öykü yazar», her mektup bozuk düzene çivili bireyi belgeler. İki kişilik bir titreşimdir ama, ulanma da denebilir. Yazarakeytişme. Özerkliği çağrıştırır. Uygar anayasalarda, temel özgürlükler kapsamındadır. Uygar anayasanın UYGULANDIĞI ÜLKEDE TEMEL ÖZGÜRLÜKTÜR.

Bir yöenitimin en açık anlamda insana saygısı varsa, mektuplara da saygısı vardır. İnsana saygı, insana güveni gerektirir çünkü.

o

Son yıllarda önemli sayıda mektup çevirileri, derlemeleri görüldü yayın dünyamızda. Bir solukta analım: Atatürk'ün özel mektupları, Kafka'nın *Milena'ya Mektuplar,* Gorky, Çehov'la karşılıklı, ayrıca *Mektuplar,* Dostoyevski, Zweig *Frederike'ye mektuplar,* Gramsci *Hapisane mektupları.* Bir derginin özel sayısında Nâzım Hikmet'in mektupları, Wilde'a, Gide'e, Lenin'e, Nazım Hikmet'e ilişkin yapıtlarda bir iki mektup. Tarancı'dan Saba'ya. Sonra bir çeviri dergisinde geniş özel sayı. Günlük yayınını kat kat aşıyor gibi. Ha bir de okul kitaplarına giren, oralarda kalmış bir mektup. A. Hamit'ten, Namık Kemal'e. Unutulmaması gerekli bir kitap da, *Onlar Uyanırken.* Çetin Altan'a gelen emekçi mektuplarından derleme. Önemi 1960 sonrası ve bilinçlenen kitlelerle orantılı.

Bu alanda, büyük ipuçlarıdır mektuplar. Mustafa Kemâl 1914 de yazdığı bir mektupta «Pekâlâ bilirsiniz ki, der, bütün hayatımda bu ana kadar takibettiğim gaye hiçbir vakit şahsî olmamıştır.» O'na karşı olanların amacını yıllardır görüyoruz «çoğu vakit şahsî gaye» peşindedirler. En güzel ve anlamlı yanı şudur: M. Kemâl yaşadığınca bu ilkesine uymuştur, bir bakıma büyük adam'ın da tanımını vermiştir.

Milena'da kendi yücelimini duyarken, bitmez yabancılaşmasını da açığa çıkarır Kafka. Şato'yu, Amerika'yı, Dava'yı bir kez de şu sözlerle düşünelim : «...seviyordum kızınızı, bugün de seviyorum, ama aramızda uzlaşma diye birşeyin olamayacağını da bütün korkunçluğuyla biliyorum...... Yakınlarımın arasında yaşıyorum, yeryüzünün en iyi, en sevimli insanları, ama aralarında bir yabancıdan daha yabancıyım..... ya odasına kapanmış, ya tek başına sokaklarda...»[2] Birey olarak Kafka, şehir kaosu, bürokrasi, değişme, arayış. Ve bir yalnızlık üçlemesinin çarpıcı izleri.

Rus insanı ve çözüm konulu bir konuşmaya verdiği yanıttan dolayı Tolstoy'a, paylarcasına bir mektup yazan Gorky, yazarlığının ödün vermezliğini kesince ortaya koyar. «Bu hakkı tanımıyorsunuz, kont Tolstoy» der. Ama, toplum adına birden öfkelenmeleri devrimci duyarlığındaki olağanlığını Tolstoy'dan anılar'ında bağışlatır gibidir.

Ruh-madde ikilemi arasında gidip gelmelerini, gerçeği bulur gibiyken bilinemezciliğe saplanmalarını yaşadığınca cehennemleştiren Dostoyevski. Hikâye ve oyunlarındaki doğal insancıllığı sürdüren Çehov. Birey olarak kurtuluşunu toplumla bağlayan, sonu trajik Zweig. Hele Nazım Hikmet'le Gramsci arasındaki büyük, yenilmezliği çağrıştıran benzerlik! İki dev yapıt, iki hapisane, iki yönetim, iki toplumcu. Memleketimden insan manzaraları ve Gramsci'nin defterleri. Ve gene MEKTUPLAR.

Tarancı'nın bol frenkçe sözcük kullandığı mektuplarına pek ısınamam. Buna karşın tümü fenkçe bir kartpostalını çok severim. Savaş, işgal Fransa'sından bisikletle kaçışlarını anlatır. Bisiklet ve bombardıman. Şiirlerine pek birşey katmamıştır. Belki azıcık «dünya güzel olmalı», daha çok «bireysel ölüm araştırmaları». Durmadan şiirinin

kapılarını aralar.

Çetin Altan'a gelen mektuplar çok düşündürücü. Hele kitaba girmeyen biri var, bir toplumcu dergide yayınlandı, bozulmamışlığın, erkekçeliğin az bulunur örneklerinden. Özetle, duydum mektuplarını açıyorlarmış, diyor, işte zarfın üzerine yazıyorum bakalım. Sonra, sana bir şey olursa, diyor, tertemiz sevgisini belirtiyor. Çetin Altan ve emekçi, iki kavramın bütünlüğü buradadır işte.

Gustave Flaubert 1848'lerde yazdığı bir mektupta, kendini intihar ve yozeğlence arasında tüketen, (bunaltıyla şişmiş mantarlar gibi süregelen, bu bilinmez) gençlikten sözeder. Eğer yazmayı öğrenirse, konusu bu olacaktır. Bovary ve Flaubert'in kökenleri, bu sözlerle büyük bir yapıya gitmektedir. Bu üçlemeyle bir bakıma : sızıntı, yozeğlence, intihar.

Kendileriyle, toplum katlariyle, insan sorunları üzerine verdikleri savaşlar yansır, yıldızı parlatanların mektuplarında. İki yanı da keskin kamalar. Bireysel-toplumsal arasında mekik dokurken, iki kavramın ayrılmazlığını, sonsuz etkilenmeyi, uyutulmaya direnişi bir yazgı olarak kanıtlarlar. Gerçeklikle yuğruludur, gerçekdışı sanılabilir, yalancı esrimelere kapılanlara buzlu su etkisi çarparlar. Büyük bir yazı türüdür mektup. Kişileri yargılarken, bozukluğun nedenlerini işmar eder, neşter bekleyen yaralarla örünerek, çağı yargılar.

---

1. Y. Ufuklar (125) Çev. V. Günyol (Siyasal haklar)

2. Y. Ufuklar (187) Çev. : A. Cimcoz (Bay Baher'e mektup)

Olaylar Yorum İstemez

(18.2 - 3.1968)

Oğuz Arıkanlı

18.

Halbuki olanlar, taassubun Patrona ayaklanması gibi, siyasî dernekler tarafından adım adım hazırlanmasıdır. (İnönü — CHP Ankara İl Kongresi)

19.

9.35 Arkası yarın «Efruz Bey» (Ömer Seyfettin'in Efruz Bey adlı eserinden alınmıştır. Efruz Bey, ilginç bir tiptir. Bazan hürriyetçi, bazan padişahçı, savaşta kahraman, barışta loteryacı.. Ama herşeyi vatanperverlikle izah eden ilginç bir tip.. Oyun 6 gün arka arkaya aynı saatte yayınlanacak ve herhalde ilgi ile dinlenecektir.) (Ankara Radyosu Programı)

20.

Çetin Altan'la Yunus Koçak Mecliste AP'lilerin saldırısına uğradılar (Gazeteler)

Dün gece partizan olmaması gereken bir zat (Sükan), partizanca davranışla millî iradenin bir kısmını temsil eden TİP'i düzme vesikalarla itham etmiş, büyük bir kalabalık hücuma geçerek arkadaşlarımızın canlarına kasdetmişlerdir. (Mehmet Ali Aybar — Meclis Konuşması)

Meclis içinde bu kadar zorbalık yapan insanların, gözleri hakikaten kararmıştır ve 24 saatte giderilimesi için ümitlerin pek hayalperest olmak lâzımdır. (İnönü — Meclis Konuşması)

21.

9.35 Arkası yarın. (Ömer Seyfettin'in Efruz Bey'i, eyyam-

cı bir tip olduğundan oyunun temsil edilmesinden son dakikada vazgeçildi. Oysa, Efruz Bey oyunu daha önce İstanbul Radyosunda yayınlanmıştı. Arkası yarın programında dünden itibaren Balzac'ın «Sihirli Deri» adlı eserinin temsil edilmesine başlandı. İlginç olan bu eser de 6 gün süre ile yayınlanacak.) (Ankara Radyosu Programı — Ulus)

22.

9.35 Arkası yarın «Efruz Bey» (Ulus)

23.

Üniversite Öğrenci Dernekleri Başkanları telefonlarının dinlenilme ve Meclis olaylarının Anayasaya aykırılığını belirttiler. (Manşet — Gazeteler)

24.

Vefa'nın küme düşmekten kurtulma umudu kalmadı gibi. (Spor Sayfaları — Gazeteler)

25.

Anayasa Mitinginde kavga çıktı, coplar ve kancalarla gençlere hücum edildi, 8'i ağır 50 yaralı var. (Manşet — Cumhuriyet, gazeteler)

Emekli veteriner Alnıak, eşinin Erkut'la cinsî ilişkiler kurduğunu iddia etti. Ankara Belediye Başkanı bıçaklandı. (Manşet — Milliyet)

Bu çocuk benim değil dedi ve Millî Binici Öncü Amerika'ya kaçtı (Manşet — Akşam)

Sohbetin sonunda sesi güzel birisi Kur'an-ı Kerim okumalıdır. (M. Şevket Eygi — Bugün)

26.

Aybar : AP İktidarı Mecliste suçüstü yakalanmıştır. 2. Uyanış Mitingi İstanbul'da yapıldı (Manşet — Cumhuriyet)

Hasan Âli Yücel anıldı (Gazeteler)

27.
Dün yedinci ölüm yıldönümünü andığımız Hasan Âli Yücel, içinde yaşadığımız anormal ortamda benzerine pek sık rastlamadığımız normal devlet adamlarımızdan biridir (Nadir Nadi — Cumhuriyet)

28.
Bu aydınlıktan korkanlar «gerici ihtilâl» hazırlıyorlarmış Türkiye'de.. Hazırlasınlar bakalım.. tarih önünde lâyık oldukları dersi alacaklardır (İ. Selçuk — Cumhuriyet)
«Bul karayı, al parayı» oynayan hacı adayı parasını kaptırdı (Gazeteler)

29.
Türkiye sosyalist Türkiye olsaydı, Anayasada Sosyalist Türkiye yazardı (Demirel — Meclis Konuşması)
Doktorlar artık hiçbir surette yanılmıyor. Röntgenler sayesinde en fazla iki dakikada herkesin parmak izi çıkıyor meydana (Parmak İzi Sahtekârları — Ulus)

1.
Siyasal yaşantımızda sosyalizmi reddetmek, diyalogdan ve demokrasiden kaçmakla eş anlam taşıyacaktır. Bu yola sapanlar, asıl kendileri Anayasa dışı bir tutuma özenti duyanlardır (Nadir Nadi — Cumhuriyet)

2.
Meclis, Millî Bakiyeyi kaldırdı (Manşet — Gazeteler)
Adana Belediye Meclisi, AP'li üyelerin çoğunluğuyla devrim şehidi Turhan Emeksiz'in büstünü bulunduğu yerden kaldırma kararı aldı (Gazeteler)

3.
Kalpleri hislere tamamen kapalı, fakat ihtiraslara açık bu zatlar (İnönü — Aybar), zaten İnönü'nün gizlemediği gibi kardeş kanı döktürmeyi dahi göze alabilecek yaradılıştadırlar (Başmakale — Tercüman)

Bizim Adalet Bakanından bir ricamız var : Bir kanun maddesine göre komüniste komünist demek suçtur, nasılsa böyle birşey yazarsak herifler dâva açıp binlerce lira tazminat alıyorlar. Artık şu maddeyi kaldırtsın da köpeğe «köpek», ayı'ya «ayı», domuz'a «domuz» diyebilelim (Kadircan Kaflı — Tercüman)

İnönü'nün Meclis kürsüsünde bahsettiği Konya Müftüsü kimdir? (Manşet — Milliyet)

4.

Uyanış Mitingine karşı Şahlanış Mitingi yapıldı (Gazeteler)

Karakaşlı Behicem, ipini ben çekicem — Cellât Karaali zengin olacağın günler yakındır (Miting Pankartları)

(..) yoldaş İnönü, eğer İslâmiyet kuvveti olmasaydı bütün memleketi kıpkızıl yapacaktı (N. Fazıl Kısakürek — Miting'ten)

Ulaştırma Bakanı S. Bilgiç Karabük'te Belediye balkonundan halka hitabederek : Bu millet hiçbir zaman gerici olamaz ve olmıyacaktır, dedi (Gazeteler)

Dün oynanan lig maçında lider Fenerbahçe, Galatasarayı da yendi: 3 - 0 (Gazeteler)

5.

Bu darağacının bir ayağı Amerika, bir ayağı Konya Müftüsü ve bir ayağı da Demirel'dir. İpe çekilmesi tasarlanan mahkûmun adı da Atatürk Cumhuriyetinin Millî Bağımsızlığı (İlhan Selçuk — Cumhuriyet)

6.

Kurbanlık koyun fiyatları her yıl hızla artıyor (Manşet — Gazeteler)

Aman, bu deliyi konuşturmayın — Anormal adam — Senin sülâlen anormal — Hayasız adam — Yuhh, yuuuh! —

Ben Türk Milletini temsil ediyorum — Sen bir düdüksün, düdük (Senato Konuşmaları)

7.

Konya'da öğretmenler İnönü'ye bağırdılar : «Biraz daha sola Paşam!» (Manşet — Akşam)

Burton — Liz çifti çocuk sahibi olamıyor (Manşet — Akşam)

8.

Amerika'ya işgal yetkisi veren belgeler... (Manşet — Akşam)

9.

Urfa'nın Bozova ilçesinin Ortatepe köyünde, toprak yüzünden çıkan kanlı kavgada 3 kişi öldürülmüş, 17'si ağır olmak üzere 34 kişi yaralanmıştır (Gazeteler)

10.

Allahım! Şu kadar yıldır ana rahminin karanlıkları içinde kıvranan ve artık açık hava müjdecisi ilk ışıklara kavuşmaya başlayan İslâmı, bu mübarek gün yüzü suyu hürmetine muzaffer eyle! (N. Fazıl Kısakürek — Bugün)

Kur'an, ZİKR-İ HAKÎM'dir. NUR-İ MÜBİN'dir. SIRAT-I MÜSTAKİM'dir. HABLÜLLAH-ÜL-METİN'dir. Dertlere, belâlara : şifadır. İttiba' edenlere : NECÂT'tır. (A. Şeref Lâç — Babıâlide Sabah)

(..) bir takım risaleleri benimseyerek onların esaslarını uygulamaya çalışan birçok tarikatlar türemiştir (Cumhurbaşkanı C. Sunay — Bayram Mesajı)

11.

Denizsiz Ankara'dan balık ihraç ediliyor (Manşet — Bayram Gazetesi)

12.

Bugün gazete almağa üşendim, özür dilerim (Oğuz Arıkanlı)

YENİ UFUKLAR
Son baskı tarihi : 29.3.1968

YENU : 239 — Basın 12-950-6

200 Kuruş